

At: Aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu
ac Archwilio

Dyddiad: 2 Mawrth 2023

Rhif Union: 01824706204

ebost: democrataidd@sirddinbych.gov.uk

Annwyl Gyngorydd

Fe'ch gwahoddir i fynychu cyfarfod y **PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO, DYDD MERCHER, 8 MAWRTH 2023** am **9.30 am** yn **YN SIAMBR Y CYNGOR, NEUADD Y SIR, RHUTHUN A THRWY GYNHADLEDD FIDEO.**

Yn gywir iawn

G Williams
Swyddog Monitro

AGENDA

1 YMDDIHEURIADAU

2 DATGANIADAU O FUDDIANT (Tudalennau 3 - 4)

Dylai'r Aelodau ddatgan unrhyw gysylltiad personol neu gysylltiad sy'n rhagfarnu ag unrhyw fater a nodwyd fel un i'w ystyried yn y cyfarfod hwn.

3 MATERION BRYD

Rhybudd o eitemau y dylid, ym marn y Cadeirydd, eu hystyried yn y cyfarfod fel materion bryd yn unol ag Adran 100B(4) Deddf Llywodraeth Leol 1972.

4 COFNODION (Tudalennau 5 - 18)

Derbyn cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 25 Ionawr 2023 (amgaeir copi).

5 ADRODDIAD ARCHWILIO CYMRU - PARODRUYDD Y SECTOR CYHOEDDUS I FOD YN DDI-GARBON NET ERBYN 2030 (Tudalennau 19 - 62)

Ystyried adroddiad sy'n crynhoi Adroddiad Archwilio Cymru ar Barodrydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Sero Carbon Net erbyn 2030 ac sy'n darparu ymatebion Swyddogion i'r pum Cais am Weithredu (copi ynghlwm).

6 DIWEDDARIAD AR GYNNYDD AR DDATGANIAD O GYFRIFON 2021/22
(Tudalennau 63 - 68)

Derbyn adroddiad diweddar ar yr archwiliad o Ddatganiad Cyfrifon drafft 2021/22 (copi ynghlwm).

7 RHAGLEN GWAITH PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
(Tudalennau 69 - 74)

Ystyried blaenoriaid rhaglen waith y pwyllgor (copi wedi'i amgáu).

AELODAETH

Y Cynghorwyr

Ellie Chard
Justine Evans
Carol Holliday

Elfed Williams
Mark Young

Aelod Lleyg

Nigel Rudd
David Stewart

Paul Whitham

COPIAU I'R:

Holl Gynghorwyr er gwybodaeth
Y Wasg a'r Llyfrgelloedd
Cynghorau Tref a Chymuned

DEDDF LLYWODRAETH LEOL 2000

Cod Ymddygiad Aelodau

DATGELU A CHOFRESTRU BUDDIANNAU

Rwyf i,
(enw)

*Aelod /Aelod cyfetholedig o
(*dileuer un)

Cyngor Sir Ddinbych

YN CADARNHAU fy mod wedi datgan buddiant ***personol / personol a sy'n rhagfarnu** nas datgelwyd eisoes yn ôl darpariaeth Rhan III cod ymddygiad y Cyngor Sir i Aelodau am y canlynol:-
(*dileuer un)

Dyddiad Datgelu:

Pwyllgor (nodwch):

Agenda eitem

Pwnc:

Natur y Buddiant:

(*Gweler y nodyn isod*)*

Llofnod

Dyddiad

Noder: Rhwng ddigon o fanylion os gwelwch yn dda, e.e. 'Fi yw perchennog y tir sy'n gyfagos i'r cais ar gyfer caniatâd cynllunio a wnaed gan Mr Jones', neu 'Mae fy ngŵr / ngwraig yn un o weithwyr y cwmni sydd wedi gwneud cais am gymorth ariannol'.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion cyfarfod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd yn SIAMBR Y CYNGOR, NEUADD Y SIR, RHUTHUN A THRWY GYNHADLEDD FIDEO, Dydd Mercher, 25 Ionawr 2023 am 9.30 am.

YN BRESENNOL

Y Cyngorwyr Ellie Chard, Justine Evans, Carol Holliday a Mark Young

Aelodau Lleyg Paul Whitham, Nigel Rudd a Dave Stewart

Aelodau Cabinet– Y Cyngorydd Gwyneth Ellis – Aelod Arweiniol dros Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol.

Y Cyngorydd Julie Matthews – Aelod Arweiniol Strategaeth Gorfforaethol, Polisi a Chydraddoldeb.

Sylwedydd – Cyngorydd Jeanette Chamberlain-Jones

HEFYD YN BRESENNOL

Cyfarwyddwr Corfforaethol: Llywodraethu a Busnes – Swyddog Monitro (GW), Pennaeth Gwasanaethau Cyllid ac Eiddo (Adran 151) (SG), Cyfarwyddwr Corfforaethol dros Gymunedau (NS), Prif Archwilydd Mewnol (BC), Prif Gyfrifydd (RE), Pennaeth Dros Dro Gwasanaethau Cyfreithiol, AD a Democrataidd (LJ), Pennaeth Dros Dro Gwasanaethau Cyfreithiol, AD a Democrataidd (LD), Partner Busnes Arweiniol - Datblygu Sefydliad (AM), Gweinyddwr Pwyllgor (RTJ) (Zoom Host) a Gweinyddwr y Pwyllgor (SJ).

Roedd cynrychiolwyr Archwilio Cymru David Williams a Gwilym Bury hefyd yn bresennol.

1 YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriadau am absenoldeb gan y Cyngorydd Elfed Williams.

2 DATGANIADAU O FUDDIANT

Dim.

3 MATERION BRYD

Ni chodwyd eitemau bryd.

4 COFNODION

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 23 Tachwedd 2022 i'w hystyried.

Materion cywirdeb –

Tudalen 13 – Diweddariad Proses y Gyllideb – Roedd y datganiad 'Roedd y cynigion wedi cynnwys defnyddio arian wrth gefn yn 2024/25.' Dylai ddarllen 2023/24.

Materion yn codi –

Tudalen 12 - Proses Gyfalaf a Dyfodol y Grŵp Buddsoddi Strategol - Gofynnodd y Cadeirydd am ddiweddariad os oedd y Broses Gyfalaf wedi'i chyflwyno i'r Cyngor - Cadarnhaodd y Pennaeth Cyllid fod y Gyllideb Gyfalaf yn cael ei chyflwyno i'r Cyngor Sir ym mis Chwefror i'w chymeradwyo. Roedd disgwyl i adroddiad ar Gyllideb Refeniw gael ei gyflwyno i Gyngor Sir 31 Ionawr.

Tudalen 9 – Corporate Risk Register – Gofynnodd yr Aelod Lleyg Annibynnol Nigel Rudd am ddiweddariad ar unrhyw ddilyniant ar ddefnyddio diagramau llun neu dablau a ddefnyddir o fewn y gofrestr. Cytunodd y Prif Archwilydd Mewnol i ofyn am ddiweddariad gan y Tîm Cynllunio Strategol. Awgrymodd Mr Rudd y defnydd o gyfeiriad SMART mewn perthynas â'r awgrym.

Tudalen 8 – Cofnodion – Aelod Lleyg Annibynnol Paul Whitham wedi gwneud sylw ar hyfforddiant ar-lein CLILC ynghyd â'r cyfeiriad at hyfforddiant ar hyfforddiant ychwanegol ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol, sy'n awgrymu y gallai fod o fudd i'r pwyllgor gael cynllun hyfforddi i nodi pa hyfforddiant y gofynnwyd amdano, yr hyn a ddigwyddodd a hyfforddiant oherwydd ei gynnal. Cytunodd y Cadeirydd y gallai fod o fudd i aelodau fonitro hyfforddiant a gwneud awgrymiadau o feysydd hyfforddi yn y dyfodol. Awgrymodd y Prif Archwilydd Mewnol y gallai adroddiad gwybodaeth am sesiynau hyfforddi yn y dyfodol gael ei gynnwys ar yr agenda.

Tudalen 14 - Y Diweddariad Cynnydd ar Ddatganiad o Gyfrifon 2021/22 - Gofynnodd y Cadeirydd a oedd unrhyw ddiweddariad ar gael ar y Datganiad o Gyfrifon. Cadarnhaodd y Pennaeth Cyllid bod problem ar y gofrestr asedau ar gyfer y Datganiad o Gyfrifon. Yr eitem oedd yn achosi'r trafferthion oedd y ffordd roedd yr awdurdod wedi dosrannu'r gwariant ar dai cyngor, lle'r oedd wedi cael ei ddosrannu i'r math ased yn ei gyfanrwydd yn hytrach nag asedau unigol. Y cais gwreiddiol oedd adolygu'r gofrestr asedau i 2007/2008. Y bwriad oedd cwblhau'r gwaith hwnnw yn ystod mis Ionawr 2023 er mwyn rhoi amser i Archwilio Cymru i archwilio'r gwaith ychwanegol ar y gofrestr asedau. Yn dilyn y gwaith hwnnw, y gobaith oedd cwblhau'r adroddiad ar gyfer ei gyflwyno i'r pwyllgor ym mis Mawrth 2023. Yn anffodus, wrth ddechrau'r gwaith hwnnw rhoddodd wybod i'r aelodau nad oedd papurau gwaith i gefnogi'r cofnodion hynny. Eglurwyd nad oedd papurau ariannol yn cael eu storio am yr amser hwnnw.

Fe gadarnhaodd bod trafodaethau a sgysiau gydag Archwilio Cymru er mwyn datrys y mater wedi digwydd. Rhoddodd wybod i'r pwyllgor, ei fod wedi'i gytuno i ailddatgan y gofrestr asedau o 2016/17 hyd heddiw. Roedd y dyddiad hwnnw wedi ei ddewis gan mai'r flwyddyn honno oedd y dyddiad diwethaf i bob tŷ cyngor gael ei werthfawrogi. Pwysleisiodd fod y gwaith wedi dechrau, ond efallai y bydd yn anodd cwrdd â dyddiad cau'r adroddiad ar gyfer cyfarfod pwyllgor mis Mawrth. Diolchodd swyddogion cyllid i Archwilio Cymru am y gefnogaeth barhaus a chyfathrebu cadarnhaol.

Bydd cyfarfod diweddar llawn yn cael ei gyflwyno yng nghyfarfod pwyllgor mis Mawrth.

Roedd y ddeddfwriaeth ar gyfer cyhoeddi'r cyfrifon wedi newid dros y blynyddoedd diwethaf, roedd yn dal i nodi'r dyddiadau cau cynnar. Clywodd yr aelodau os cyhoeddwyd dosbarthu yn egluro pam nad yw'r terfynau amser hynny yn cael eu bodloni gellir cyhoeddi'r cyfrifon yn ddiweddarach. Roedd yr awdurdod wedi cyflawni'r gofynion cyfreithiol oedd eu hangen.

Adleisiodd cynrychiolydd Archwilio Cymru gan David Williams feddyliau'r Pennaeth Cyllid. Roedd yn cytuno bod gohebiaeth wedi digwydd ac roedden nhw'n fodlon mai dyma fyddai'r ffordd orau ymlaen.

Fe wnaeth Archwilio Cymru chwilio am sicrwydd y balansau agoriadol er mwyn sicrhau bod modd darparu barn archwilio glir.

Dywedodd y Pennaeth Cyllid wrth y pwyllgor mai dim ond Cyngor Sir Ddinbych oedd yn y sefyllfa bresennol ar hyn o bryd. Yn y blynyddoedd blaenorol roedd 2 awdurdod lleol arall wedi bod mewn sefyllfa debyg. Roedd cyfathrebu gyda'r cynghorau a'r swyddogion hynny sydd wedi gweithio ar y rhai a gyhoeddwyd wedi bod o fudd mawr i swyddogion Archwilio Cymru a swyddogion Cyllid Sir Ddinbych.

Roedd y Cadeirydd yn cynnig cefnogaeth y pwyllgor i'r holl swyddogion, gan gynnwys y cytundeb ar gyfer cyfarfodydd arbennig neu drafodaethau pellach allai fod eu hangen pe bai angen.

PENDERFYNWYD, yn amodol ar yr uchod fod cofnodion y pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 23 Tachwedd 2022 yn cael eu derbyn a'u cymeradwyo fel cofnod cywir.

5 RECRIWTIO, CADW A CHYNLLUNIO GWEITHLU

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol dros Strategaeth Gorfforaethol, Polisiâu a Chydraddoldeb yr adroddiad (a gylchredwyd yn flaenorol). Dywedodd wrth aelodau bod recriwtio a chadw staff wedi'u cynnwys ar y gofrestr risg gorfforaethol.

Roedd yr adroddiad wedi ei lunio er mwyn darparu'r wybodaeth ddiweddaraf i'r pwyllgor ynglŷn â materion recriwtio a chadw staff o fewn y cyngor a'r cynnydd ar weithgareddau Cynllunio'r Gweithlu.

Rhoddodd Pennaeth Dros Dro Gwasanaethau Cyfreithiol, Adnoddau Dynol a Democrataidd wybodaeth bellach i aelodau am yr adroddiad. Ochr yn ochr â'r adroddiad, roedd 3 atodiad wedi'u darparu i helpu i gefnogi'r adroddiad a'i gynnwys. Cyn y pandemig roedd gan yr awdurdod nifer o feysydd oedd wedi bod yn anodd recriwtio i mewn iddyn nhw, roedd y rhain wedi bod yn rhai o'r rolau ar gyflogau is a nifer o rolau proffesiynol. Yn ystod y pandemig roedd yr ardaloedd hynny wedi parhau i fod y prif swyddi gwag oedd wedi bod yn anodd eu recriwtio. Roedd ystadegau wedi'u darparu i gefnogi'r gwaith caled ar recriwtio.

Y prif rwystr roedd yr awdurdod yn ei wynebu oedd lefel y cyflog. Roedd strwythur cyflog yr awdurdod o'i gymharu â strwythurau cyflog asiantaeth yn aml yn is. Yn dilyn y dyfarniad cyflog a gytunwyd ym mis Ebrill 2022, clywodd aelodau y byddai cynnydd sylweddol mewn tâl am rolau ar gyflogau is yn fwy cyd-fynd â rolau tebyg y tu allan i'r awdurdod. Y gobaith oedd y byddai'r cynnydd mewn tâl yn cynorthwyo recriwtio'r rolau hyn.

Roedd gweithio Agile yn bryder arall a nodwyd gan swyddogion. Yn ystod y pandemig gwelwyd nifer o rolau ar draws y sbectwm swyddi yn dod yn fwy lletya gyda lleoliadau gwaith. Roedd hyn wedi effeithio ar recriwtio a chadw staff. Clywodd yr aelodau bod swyddogion yn ymgynghori ar hyn o bryd ar ffordd newydd o bolisi gwaith. Roedd yn caniatáu mwy o ddewis i weithwyr ar ble maen nhw'n gweithio, y gobaith oedd y byddai'n cael effaith gadarnhaol ar gadw staff ynghyd â recriwtio staff o ardal ehangach.

Yn dilyn adolygiad, fe wnaeth swyddogion dynnu sylw at un rheswm pam y gwnaeth gweithwyr symud i gyflogaeth arall wedi bod oherwydd datblygiad staff. Pwysleisiwyd bod hyfforddiant yn cael ei roi i'r holl staff a datblygiad y staff i rolau pellach.

Cafodd aelodau eu tywys i'r prif ystadegau cyfri, roedd y ffigwr ar gyfer 2019 yn edrych yn is na'r blynyddoedd blaenorol, roedd hynny wedi digwydd oherwydd nad oedd 660 o staff Hamdden Sir Ddinbych yn cael eu cynnwys. Roedd yr ystadegau'n cyfeirio'n gyflym am flwyddyn ar lefelau staffio blwyddyn.

I grynhoi, clywodd aelodau fod swyddogion yn ymwybodol o feysydd sy'n peri pryder. Roedd gwaith gyda gwasanaethau ar fynd i recriwtio mewn i rolau gwag. Roedd gofal cymdeithasol yn enwedig gweithwyr cymdeithasol yn faes allweddol oedd yn peri pryder. Roedd yr ardal hon yn destun pryder ledled Cymru a'r DU gyfan.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddogion am ddadansoddi'r adroddiad yn fanwl. Fe atgoffodd aelodau'r rheswm dros yr adroddiad oedd oherwydd cais a wnaed gan aelodau. Atgoffodd aelodau, cafodd adroddiad ei gyflwyno i'r pwyllgor ym mis Hydref 2022 dan y teitl Arolygiaeth Gofal Cymru - Arolygu Gwasanaeth Derbyn ac Ymyrraeth 2021. Roedd yr adroddiad yn cydnabod mewnbyn nifer uchel o swyddi gwag ar draws y gwasanaeth. Gofynnodd y pwyllgor am wybodaeth bellach am ddarparu gwasanaethau eraill y cyngor yr effeithir arnynt gan faterion recriwtio a chadw staff. Gall unrhyw bryderon a godir ar ddarparu gwasanaethau fod yn fater llywodraethu a dylid eu cynnwys yn Natganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor. Atgoffodd hefyd yr aelodau y bydd Archwilio Mewnol yn adolygu effeithiolrwydd y mesurau a roddwyd ar waith yn ddiweddarach yn y flwyddyn.

Yn ystod y ddadl trafodwyd y pwyntiau canlynol mewn mwy o fanylder:

- O fewn y tabl pennawd, nodwyd bod y staff gofal cymdeithasol wedi'u cynnwys o dan y Gwasanaeth Cymorth Cymunedol a'r Gwasanaeth Addysg a Phlant. Nododd yr aelodau efallai nad yw'n hawdd i'w ddarllen a'i adnabod i'r cyhoedd nodi meysydd penodol o bryderon.
- Fe wnaeth aelodau godi'r mater o fwy nag un awdurdod yn recriwtio ar gyfer yr un rolau gan achosi 'potsio' staff o ardaloedd eraill. Roedd swyddogion Sir Ddinbych yn parhau i waethygu'r pryderon ar lefelau rhanbarthol a chenedlaethol lleol. Nodwyd bod y mater a drafodwyd yn yr adroddiad yn bryderon ledled y DU.
- Roedd ceisiadau pellach wedi eu gwneud drwy'r cyrff cynrychioladol i ystyried strwythur cyflog cenedlaethol yn benodol cydraddoldeb cyflog gyda'r GIG.
- Pwysleisiwyd bod yr holl opsiynau'n cael eu harchwilio wrth fynd i'r afael â'r pryderon mewn gofal cymdeithasol, gan gynnwys tyfu eich llwybrau eich hun, eich gyrfa a'ch llwybrau dan hyfforddiant. Byddai unrhyw ddysgu o'r

ardaloedd hynny sy'n cael eu harchwilio yn cael ei rannu ar draws ardaloedd gwasanaeth eraill yn yr awdurdod.

- Roedd hyfforddi a datblygu gweithwyr yn ffocws mewn cyfarfodydd gyda gwasanaethau a chynllunio grym gwaith. Cafodd nifer o ffurfiau gwahanol eu hadolygu. Clywodd yr aelodau bod un o'r pum prifathro a osodwyd gan y Prif Weithredwr yn datblygu staff crwn. Y gobaith oedd y byddai'n hidlo i lawr i strategaeth y bobl, oedd yn canolbwyntio ar ddatblygu staff.
- Dirprwywyd gofal cymdeithasol yng Nghymru i Awdurdodau Lleol Cymru, byddai strwythur cyflog cenedlaethol yn drafodaeth i Lywodraeth Cymru.
- Yn rhanbarthol roedd cytundeb wedi ei wneud i beidio â chymryd gweithwyr asiantaeth o awdurdod lleol eraill. Nid oedd y Bwrdd Iechyd ar draws y Gogledd yn defnyddio staff asiantaeth, roedd yn aml o gronfa wahanol o staff ac nid oedd yn achosi unrhyw broblem. Cytundeb gan y Bwrdd Iechyd oedd caniatáu i'r awdurdod ddefnyddio staff nyrsio banc pe bai angen.
- Roedd swyddi ar gyflogau is fel arlwyo a glanhau wedi bod yn faes oedd yn peri pryder cyn hynny. Nid oedd hyn wedi effeithio ar y gwasanaeth a ddarparwyd. Roedd y rolau proffesiynol yn cymryd mwy o amser i recriwtio iddynt. Roedd y gyfradd trosiant eang ar draws y sefydliad cyfan ar gyfartaledd neu ychydig yn is. Parhau i recriwtio staff, o ystyried yr amgylchedd presennol roedd hynny'n fwy heriol.
- Gofynnodd y pwyllgor i swyddogion roi gwybod i'r pwyllgor os oedden nhw'n nodi unrhyw faterion o ddarparu gwasanaethau oherwydd staffio.
- Roedd y cynllun gweithredu a oedd yn rhan o'r papurau, yn dangos y gwaith oedd yn cael ei gynnal drwy bob gwasanaeth. Cafodd yr Aelod Arweiniol ei ddiweddarau'n rheolaidd a'i gadw'n abreast o unrhyw bryderon. Clywodd yr aelodau bod adroddiad wedi'i gyflwyno i Graffu Perfformiad yn y gorffennol, gyda'r bwriad o gyflwyno diweddariad i'r pwyllgor yn ddiweddarach. Cafodd unrhyw bryderon yn y gwasanaeth eu gwaethygu i'r CET i sicrhau bod cymorth yn cael ei ddarparu'n bosib.
- Cefnogodd y Cadeirydd, Craffu Perfformiad yn derbyn a thrafod y papurau a'r diweddariadau. Clywodd yr aelodau fod y papurau i fod i gael eu cyflwyno i'r Cadeiriau Craffu a'r Is-Gadeiryddion am wybodaeth gyda'r bwriad i drafod y dull o fynd ymlaen. Roedd pob aelod o'r pwyllgor yn gytûn i gymeradwyo'r adroddiad a'r papurau i'w cyflwyno i'r pwyllgor Craffu Perfformiad.
- Darparwyd sicrwydd bod AD yn perfformio ymarferion cynllunio'r gweithlu yn flynyddol gyda phob gwasanaeth. Cynhwyswyd cynllunio olyniaeth a meysydd a rolau o fewn y gwasanaethau hynny y byddai angen mynd i'r afael â nhw. Bydd y Strategaeth Pobl i gyd yn cwmpasu materion yn ymwneud â'r gweithlu ac yn edrych ymlaen at sut mae'r sefydliad yn datblygu i ymateb i unrhyw heriau.
- Roedd gwaith cydweithredol gyda phartneriaid wedi digwydd ac roedd swyddogion ar agor i edrych ar ffyrdd pellach o weithio cydweithredol. Clywodd yr aelodau ynghyd â'r cydweithio swyddogol gan weithio perthnasau gwaith agos a chydweithio anffurfiol yn digwydd ac roedd yn fuddiol.
- Cadarnhaodd y Swyddog Monitro, y byddai'r swyddogion yn edrych eto ar adroddiad Archwilio Cymru ar Springing Forward i edrych unrhyw ddarnau y gellid eu cyflwyno ochr yn ochr ag adroddiad i Graffu Perfformiad.

Diolchodd y Cadeirydd i'r swyddogion am yr ymateb manwl i gwestiynau a phryderon yr aelodau.

Roedd,

PENDERFYNWYD, bod

- I. *Nododd y pwyllgor y manylion yn yr adroddiad a'r ymyriadau a roddwyd ar waith er mwyn cefnogi a chryfhau cynllunio'r recriwtio, cadw a chynllunio'r gweithlu.*
- II. *Fe wnaeth y pwyllgor gymeradwyo'r adroddiad i'w gyflwyno i Graffu Perfformiad wrth gael ei drafod yng nghyfarfod nesaf pwyllgor y Cadeiryddion a'r Is-gadeiryddion.*

6 Y DIWEDDARAF AM ARCHWILIAD MEWNOL

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol dros Gyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol ynghyd â'r Prif Archwilydd Mewnol (PAM) yr adroddiad (a gylchredwyd yn flaenorol). Cafodd ei amlygu i aelodau y dylai'r dyddiadau ar bennill yr adroddiad ddarllen Ionawr 2023. Diweddarwyd yr aelodau ar gynnydd y Tîm Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaethau, darpariaeth sicrwydd, adolygiadau wedi'u cwblhau, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.

Dywedodd wrth y pwyllgor fod dau aelod o'r tîm archwilio wedi symud i gyflogaeth wahanol ers y cyfarfod diwethaf. Roedd gweithio agos gydag AD i edrych ar recriwtio cyn gynted â phosib wedi digwydd. Cynigiodd y PAM ei ddiolch i'r staff mewn Adnoddau Dynol am y gefnogaeth a'r arweiniad a roddwyd. Penderfynwyd mai'r broses orau fyddai hysbysebu ar gyfer pob un o'r 3 swydd (Uwch Archwilydd, Prif Archwilydd ac awdl llwybrau gyrfa) ar yr un pryd. Bu'n rhoi gwybod i'r aelodau fod yr hysbysebion ar gyfer y swyddi hynny wedi eu cyhoeddi dros nifer o blatfformau gwahanol gan gynnwys y cyfryngau cymdeithasol, gwefannau mewnol a phapurau lleol. Roedd yn falch o roi gwybod i'r pwyllgor bod nifer o ymgeiswyr wedi eu derbyn ar gyfer pob swydd. Roedd cyfweiliadau ar gyfer y swyddi wedi digwydd yn gynharach yn y flwyddyn ac roedd safle'r Prif Archwilydd wedi cynnig unigolyn cymwys iawn. Y gobaith oedd y byddai yn ei swydd erbyn mis Chwefror. Yn anffodus, nid oedd yr ymgeiswyr ar gyfer swydd yr Uwch Archwilydd wedi cwrdd â manyleb y swydd. Dywedodd wrth aelodau fod dau unigolyn wedi eu penodi ymlaen i'r rôl llwybr gyrfaol ac y byddent yn y swydd cyn gynted â phosib.

Byddai'r ddau unigolyn ar y llwybr gyrfaol yn creu ychydig o waith i'r PAM sefydlu cyrsiau hyfforddi a llwybrau dysgu i'r unigolion. Wrth edrych ymlaen byddai'n creu a datblygu staff yn y tîm archwilio.

Roedd yr adroddiad yn rhoi gwybodaeth am waith a wnaed gan Archwilio Mewnol ers cyfarfod y pwyllgor diwethaf. Caniataodd i'r pwyllgor fonitro perfformiad a chynnydd Archwilio Mewnol yn ogystal â darparu crynodebau o adroddiadau Archwilio Mewnol. Cynhwyswyd hefyd grynodedb o'r newidiadau i strwythur Archwiliad Mewnol ar gyfer cyfeirnod aelodau.

Daeth cadarnhad bod 9 Archwiliad wedi ei gwblhau ers cyfarfod y pwyllgor diwethaf. Cafodd manylion am 8 o'r archwiliadau eu cynnwys yn yr adroddiad. Roedd y nawfed archwiliad wedi'i gwblhau ar gyfer Denbighshire Leisure Limited, roedd yn adroddiad blynyddol a gyflwynwyd i'w his-bwyllgor llywodraethu.

O'r 8 archwiliad gorffenedig derbyniodd pob un sicrwydd uchel neu ganolig. Roedd tri adolygiad dilynol wedi'u cwblhau ers y diweddariad diwethaf a chafodd crynodebau eu cynnwys er gwybodaeth. Roedd y tri adroddiad dilynol wedi symud o sicrwydd canolig i'r uchel.

Clywodd yr aelodau fod gwybodaeth ychwanegol am adroddiadau archwilio allanol wedi ei ddarparu, bod y wybodaeth wedi'i thynnu o adroddiad oedd wedi'i gyflwyno i'r Prif Dîm Gweithredol, Uwch Dîm Arwain ac i sesiwn briffio'r Cabinet. Roedd y Prif Weithredwr wedi gofyn am gael gwybod am yr holl adroddiadau archwilio.

Roedd cynnydd wedi'i wneud ar y cynllun archwilio mewnol. Clywodd yr aelodau 2 adroddiad chwythu'r chwiban a derbyniwyd cais un swyddog am rywfaint o waith ychwanegol. Dros y ddwy flynedd ddiwethaf, cafodd dau ymchwiliad arbennig eu cwblhau, eleni roedd tri ymchwiliad arbennig wedi cael cais. Rhoddodd yr ymchwiliadau hyn bwysau ar amser swyddogion ac effeithiodd ar y cynnydd ar waith archwilio wedi'i drefnu. Clywodd yr aelodau y byddai'r PAM yn cynorthwyo i gwblhau'r gwaith ariannol ymchwiliad arbennig.

Nodwyd nifer o adroddiadau ac archwiliadau a fyddai'n cael eu cwblhau eleni. Byddai diweddariad pellach ar y gwaith arfaethedig yn cael ei ddarparu yng nghyfarfod pwyllgor mis Mawrth.

Diolchodd y Cadeirydd i'r PAM am yr adroddiad manwl, teimlai fod yr wybodaeth ychwanegol am yr adroddiadau allanol yn fuddiol i aelodau gadw golwg ar adroddiadau a dderbyniwyd a rhoi sicrwydd i'r pwyllgor fod yr awdurdod yn ymateb i'r adroddiadau hynny.

Dywedodd y PAM nad oedd ysgolion y pwyllgor wedi'u hychwanegu at system Verto i fewnbynnu data. Roedd yn gytûn oedd yn cael ei edrych arno ar gyfer datblygu yn y dyfodol. Cafodd data'r ysgol ei dderbyn a'i storio ar daenlen ar wahân. Roedd cais am wasanaethau i ddiweddar trwy Verto wedi'i wneud. Awgrymodd y CIA ei fod yn anfon e-bost at Benaethiaid Gwasanaeth yn eu hatgoffa o bwysigrwydd defnyddio'r system Verto sydd wedi'i gymeradwyo gan y pwyllgor.

Roedd yr aelodau'n falch o nodi bod swyddi gwag y tîm archwilio wedi'u llenwi. Roedden nhw'n cydnabod yr amser y byddai'n ei gymryd i hyfforddi aelodau o'r tîm a chynnig cefnogaeth. Dywedodd y PAM y byddai'n broses hyfforddi hir i addysgu a hyfforddi'r staff newydd.

Roedd y cynllun archwilio yn gynllun hyblyg y gellid ei ddiwygio os a phryd y bo angen. Clywodd aelodau fod y PAM wedi bwriadu cwrdd â Phenaethiaid Gwasanaethau i drafod archwiliadau sydd wedi'u cynllunio a manau posib y gellid eu hychwanegu neu eu symud draw i gynllun archwilio'r flwyddyn nesaf.

Nododd y Cadeirydd o fewn yr adroddiad ei fod wedi nodi newid i sefyllfa'r tîm archwilio mewnol o fewn yr awdurdod a gofynnodd am fanylion pellach. Esboniodd y PAM bod archwiliad mewnol mewn ymgynghoriad i'w symud o dan y Gwasanaeth Llywodraethu a Busnes i'w gynnwys o dan sector Cyllid yr awdurdod. Clywodd yr aelodau bod archwiliad mewnol wedi bod o dan Gyllid nifer o flynyddoedd yn ôl cyn hynny. Byddai cysylltiadau a chyfathrebu gyda thimau a gwasanaethau yn parhau pe bai'r symud yn digwydd.

Awgrymodd y Cadeirydd fod colofn ychwanegol yn cael ei chynnwys yn y cynllun archwilio pan oedd archwiliad wedi'i gynnal yn flaenorol. I ddangos i aelodau unrhyw fylchau posib wrth gwblhau archwiliadau. Cadarnhaodd y PAM y gallai gynnwys colofn ychwanegol i'w dangos pan gwblhawyd archwiliad ddiwethaf.

Nodwyd bod y 2 berygl oedd wedi eu canfod wrth gwblhau archwiliad Ysgol Melyd. Gofynnodd aelodau a oedd y canfyddiadau hynny'n nodweddiadol o ysgolion eraill ac os cwblhawyd unrhyw ddadansoddiad o ganfyddiadau archwilio ar draws ysgolion i nodi unrhyw feysydd o bryder. Cadarnhaodd y PAM fod dadansoddiad o ganfyddiadau ysgolion yn digwydd i nodi unrhyw dueddiadau. Mae'r trafodaethau gyda'r Pennaeth Addysg a'i dîm a lle bo'n briodol yn cwrdd â Phenaethiaid i egluro unrhyw bryderon sydd wedi eu canfod.

Atgoffwyd yr aelodau fod manylion llawn pob archwiliad a gwblhawyd yn cael ei ddarparu drwy e-bost ar gyfer gwybodaeth i aelodau. Roedd yr adroddiad yn rhoi crynodeb o'r canfyddiadau.

Roedd yr adolygiad o Reoli Contract wedi cael ei adolygu nifer o weithiau dros y blynyddoedd diwethaf, wrth symud ymlaen pan oedd adolygiadau o wasanaethau yn cynnwys rheoli contractau byddai hyn yn cael ei adolygu fel rhan o'r archwiliad hwnnw. Pe bai unrhyw bryder yn cael ei godi fe allai fod angen archwiliad pellach o reoli contractau. Os nad oedd unrhyw faterion yn cael eu nodi roedd yn debygol o gael ei drefnu am tua 3 blynedd.

Diolchodd y Cadeirydd i'r Prif Aelod a'r Prif Archwilydd Mewnol am yr adroddiad ac ymatebion manwl i gwestiynau aelodau.

PENDERFYNWYD hynny, mae'r aelodau'n nodi cynnydd a pherfformiad yr Archwiliad Mewnol ac mae'r pwyllgor yn nodi y bydd cyfathrebu drwy'r Prif Archwilydd Mewnol yn cael ei roi i ysgolion a Gwasanaethau ynghylch adrodd data ar system Verto.

Yn y cyfwng hwn gohiriwyd y cyfarfod am doriad cysur 5 munud (11.15 y bore)

Ailgoncrodd y cyfarfod am 11.20 y bore.

7 DIWEDDARIAD AR BROSES Y GYLLIDEB

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol ar gyfer Perfformiad Cyllid ac Asedau Strategol, y Diweddariad Proses Gyllideb (a gylchredwyd yn flaenorol). Roedd yr adroddiad yn rhoi manylion i'r aelodau am y broses oedd wedi ei dilyn i osod y gyllideb a rhoi manylion am y llinell amser. Roedd y gyllideb yn eitem sefydlog yn y Cabinet ac wedi cael ei thrafod. Canmolodd yr Aelod Arweiniol dryloywder y tîm Cyllid, gan gynnwys Aelodau Arweiniol a chynhaliodd nifer o gyfarfodydd gyda nifer o dimau ac unigolion. Yn ei barn dywedodd ei bod yn hyderus fod aelodau wedi cael cyfle i fod yn rhan o'r broses gyllidebol.

Esboniodd y Pennaeth Cyllid fod yr adroddiad cryno wedi cynnwys atodiad a oedd yn rhoi diweddariad manwl i'r holl aelodau yn dilyn y setliad drafft. Roedd y wybodaeth wedi bod beth oedd wedi bod yn adroddiad y Cabinet a'r Cyngor.

Clywodd aelodau fod datganiad yr Hydref gan Lywodraeth y DU wedi cynnal dwy flynedd olaf y cytundeb tair blynedd am arian a gafodd ei gyhoeddi'r llynedd. Fe wnaethon nhw hefyd gyhoeddi cyllid ychwanegol ar gyfer gofal cymdeithasol, addysg a'r GIG.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei chyllideb ar 13 Rhagfyr, gyda'r setliad drafft yn cael ei gyhoeddi ar 14 Rhagfyr 2022. Arweiniwyd yr aelodau drwy grynodedd byr yr anheddiad (atodiad 1). Roedd y setliad gwell wedi creu £8.2m o gyllid ychwanegol na'r hyn a ddisgwyliid. Fe wnaeth hyn alluogi'r awdurdod i ariannu'r bwlch yn y gyllideb o £4.8m a pheidio defnyddio unrhyw arian wrth gefn ar gyfer y flwyddyn ariannol 2023/24. Roedd swyddogion wedi cael gwybod am gynnydd mewn costau ynni, roedd cyllideb bwysau o £2.6m wedi cynnwys talu'r costau ychwanegol.

Pwysleisiodd y byddai'r galw sy'n cael ei yrru gan wasanaethau statudol bob amser yn cael eu bodloni.

Pwysleisiwyd i'r pwyllgor bod y cynnydd o 8.2% yn dal i fod yn is na chwyddiant a welwyd. Nodir y pwysau'n uwch na'r swm i £25.116m. Byddai angen setliad drafft o tua 14.5% er mwyn ariannu'r holl bwysau hyn. Fe wnaeth y setliad net +8.2% gynhyrchu £14.231m o refeniw ychwanegol gan adael bwlch ariannu o £10.885m. Bu'r Pennaeth Cyllid yn tywys aelodau drwy'r cynigion i bontio manylion y bwlch a gafodd eu cynnwys yn yr atodiad. Un o'r cynigion cadarnhaol a amlygwyd oedd effaith adolygiad actiwaraid trifflydd Cronfa Bensiwn Clwyd. A arweiniodd at ganfyddiad y Cyngor ei hun mewn sefyllfa o gwaged bach yn lle diffyg sylweddol a oedd angen ad-dalu. Mae hyn yn arwain at arbediad o £3.828m.

Rhoddodd wybod i aelodau am amserlen arfaethedig proses y Gyllideb fel y manylir:

- 17 Ionawr – Briffio'r Cyngor Llawn
- 24ain Ionawr – Adroddiad Cyllideb y Cabinet
- 31 Ionawr – Adroddiad Cyllideb y Cyngor
- 28 Chwefror – Cyngor – Yr Adroddiad / Cymeradwyaeth / Treth Cyngor Llawn
- Dechrau Mis Mawrth – Y setliad terfynol

Yn flaenorol, arferai'r Setliad Cynnar fod yn Hydref ar gyfer y setliad drafft a mis Rhagfyr ar gyfer y setliad terfynol. Mae Llywodraeth Cymru wedi cytuno y byddai'r gwahaniaeth amser rhwng y setliad drafft a'r setliad terfynol yn cael ei gadw cyn lleied â phosib.

Clywodd yr aelodau mai'r gobaith oedd y byddai adroddiad ar gael ar gyfer y Cabinet ym mis Ebrill 2023 ar y strategaeth tymor canolig diwygiedig a ddilynwyd gan Ddatganiad Briffio'r Cyngor yn ddibynnol ar benderfyniad y Cabinet ym mis Ebrill.

Agorodd y Cadeirydd y cyfarfod ar gyfer sylwadau a chwestiynau aelodau. Ehangodd yr Aelod Arweiniol a'r swyddogion ar y meysydd canlynol:

- Cadarnhad roedd Sesiwn Briffio'r Cyngor a gynhaliwyd ar 17 Ionawr wedi bod yn gefnogol i'r papur a'r cynigion. Yn brif gabinet roedd aelodau'n cefnogi lefel Treth y Cyngor a'r cynigion yn y papur. Roedd y Cabinet wedi argymhell y cynigion i'r Cyngor Sir yn ffurfiol.

- Cafodd manylion yr ymgynghoriad gyda SLT, Sesiwn Briffio'r Cabinet, Arweinwyr Grŵp a chyfarfodydd Briffio'r Cyngor eu cynnwys yn yr adroddiad. Nodwyd bod Fforwm Cyllideb Ysgolion wedi'i gynnwys yn y cynigion drwy'r flwyddyn. Roedd Undebau Llafur wedi cael eu hymgyngori drwy Gyd-bwyllgor Ymgynghorol Lleol. Roedd ymgynghori wedi bod yn anodd oherwydd ansicrwydd y setliadau. Clywodd yr aelodau y byddai datganiad i'r wasg yn cael ei gyhoeddi gan roi manylion y cynigion. Rhoddodd wybod i'r pwyllgor ei fod wedi gweithio gyda'r tîm cyfathrebu i lunio cynllun cyfathrebu i'w gyflwyno i CET a'r Cabinet.
- Pwysleisiwyd nad oedd y trafferthion gafodd eu hadrodd ar ganfyddiadau Bwrdd Iechyd Betsi Cadwaladr yn cael effaith ar gyllid yr awdurdod.
- Nod swyddogion oedd osgoi unrhyw gynnydd mawr yn Nhreth y Cyngor. Dywedodd bod rhai awdurdodau Cymreig wedi gorfod cynnig cynnydd mawr mewn Treth Cyngor oherwydd bod cynnydd isel yn y Dreth Gyngor yn y blynyddoedd blaenorol. Roedd Sir Ddinbych ychydig yn uwch na'r hyn roedd Llywodraeth Cymru yn tybio ein bod yn casglu yn Nhreth Cyngor a gyda'r cynnydd arfaethedig yn parhau ychydig yn uwch na'r rhagdybiaethau.
- Pwysleisiwyd i'r aelodau nad oedd yn bosib ariannu'r bwch yng nghyllid yr awdurdod dim ond trwy gynyddu Treth y Cyngor. Roedd swyddogion yn teimlo mai'r cynnydd arfaethedig o 3.8% oedd y lefel gywir o gynnydd.
- Pwysleisiwyd bod y papurau wedi cael eu trafod mewn nifer o grwpiau, pleidiau gwleidyddol, pwyllgorau a chyfarfodydd swyddogion. Nid oedd y Cyngor wedi cytuno arno ac roedd modd ei ddiwygio o hyd.
- Nodwyd gan yr aelodau y byddai'r heriau sy'n wynebu'r awdurdod a swyddogion yn parhau mewn i flynyddoedd ariannol yn y dyfodol.
- Pwysleisiwyd y blynyddoedd blaenorol wedi gweld cynnydd uwch i Dreth Cyngor, doedd dim uchafswm ar lefel y cynnydd gafodd ei osod. Y flwyddyn ariannol 2025/6 oedd pan ollyngodd cyllid Llywodraeth y DU a byddai hynny'n achosi posibilrwydd o fod angen penderfyniadau anodd.
- Diolchodd yr aelodau i'r swyddogion am yr adroddiad manwl. Rhoddwyd diolch i'r holl swyddogion am y gwaith manwl a'r wybodaeth gydlynol.
- Cafodd pwysau strategol sy'n wynebu gwasanaethau eu cyflwyno i'r bwrdd cyllideb gyda manylion a rhagamcanion o'r heriau i'r bwrdd cyllideb. Roedd hi'n anodd cymryd costau gwasanaeth am flynyddoedd i ddod.
- Cadarnhawyd bod y warchodfa lliniaru cyllideb yn dal ar waith i gefnogi unrhyw orwario. Cyflwynwyd adroddiad i'r Cabinet bob mis yn manylu ar unrhyw gamau sydd eu hangen.
- Roedd y Pennaeth Cyllid yn falch y cynigiwyd dod ag Archwiliad Mewnol o dan y gwasanaeth Cyllid.
- Pwysleisiwyd ei bod yn anodd rhagweld y pwysau ar gyflogau. Roedd yn seiliedig ar godiad cyflog o 4%. Cadarnhawyd y byddai'n rhaid cytuno a thalu'r setliad cyflog. Roedd y 4% yn ffigwr amcangyfrif.
- Clywodd yr aelodau waith yn y Gwasanaethau Addysg a Phlant i adolygu ac edrych ar ffyrdd o ddarparu gwasanaethau, gan gynnwys cydweithio gyda phartneriaid ac awdurdodau cyfagos.

Diolchodd y Cadeirydd i'r Aelod Arweiniol a'r Pennaeth Cyllid am yr ymatebion i gwestiynau a sylwadau aelodau.

PENDERFYNWYD, bod Aelodau yn nodi'r cynigion a'r sefyllfa ddiweddaraf ar gyfer y gyllideb ar gyfer 2023/24 a 2024/25.

8 RHEOLI'R TRYSORLYS

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol ar gyfer Perfformiad Cyllid ac Asedau Strategol, Ddatganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys Blynyddol (TMSS) 2023/24 (Atodiad 1 - a gylchredwyd yn flaenorol) a oedd yn dangos sut y byddai'r Cyngor yn rheoli ei fuddsoddiadau a'i fenthycu ar gyfer y flwyddyn i ddod ac yn nodi'r Polisiâu y mae swyddogaeth Rheoli'r Trysorlys yn gweithredu ynddo.

Rhoddodd Adroddiad Diweddariad Rheoli'r Trysorlys (atodiad 2) fanylion gweithgareddau Rheoli'r Trysorlys y Cyngor yn ystod 2022/23.

Diolchodd y Pennaeth Cyllid i'r Aelod Arweiniol am y cyflwyniad. Roedd yn cytuno bod y papur wedi ei gyflwyno i'r pwyllgor am wybodaeth.

Mae'r Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chod Ymarfer Cyfrifeg ar Reoli'r Trysorlys (y "Cod TM CIPFA") yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor gymeradwyo'r Dangosyddion TMSS a Prudential yn flynyddol.

Roedd gofyn i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio adolygu'r adroddiad hwn cyn i'r Cyngor ei gymeradwyo ar 28 Chwefror 2023.

Atgoffwyd yr aelodau o'r tair blaenoriaeth a ystyriwyd wrth fuddsoddi arian:

- cadw arian yn ddiogel (diogelwch);
- gwnewch yn siŵr bod yr arian yn dod yn ôl pan fo'i angen (hylifedd);
- gwnewch yn siŵr bod cyfradd weddus o ddychwelyd yn cael ei gyflawni (cynnyrch).

Arweiniwyd yr aelodau i ddiagramau graff y buddsoddiad a'r balansau benthycu a oedd yn dangos y lefelau newid dros y tair blynedd flaenorol. Rhoddodd Strategaeth Buddsoddi'r Trysorlys lawer iawn o wybodaeth i'r aelodau am y canllawiau a'r rheolau a ddilynodd yr awdurdod gydag unrhyw fuddsoddiadau.

Cafodd yr aelodau eu tywys drwy'r rhestr o ffynonellau benthycu cymeradwy. Ffynhonnell benthycu tymor hir o PWLB mae unrhyw fenthycu tymor byr yn dod o hyd i brocer i sicrhau'r gyfradd llog orau.

Clywodd yr aelodau fod y Ddarpariaeth Refeniw Isafswm yn ddatganiad blynyddol a gynhyrchwyd. Nodwyd nad oedd unrhyw newid wedi'i wneud i'r polisi o'r flwyddyn flaenorol.

Cafodd yr aelodau eu tywys drwy'r meincnod Atebolrwydd, a fanylir o fewn yr adroddiad. Pwysleisiodd y Pennaeth Cyllid bwysigrwydd monitro hyn gydag Arlingclose. Tynnodd sylw at gynnydd mawr yn y tabl. Y rheswm am y cynnydd hynny oedd oherwydd y gwaith atal llifogydd sy'n digwydd yng ngogledd yr Awdurdod. Eglurodd bod yn rhaid benthycu y gost am y gwaith, ond bod Llywodraeth Cymru yn rhoi 85% o arian i dalu'r costau.

Atodiad 2 a ddarparodd y diweddariad yn y flwyddyn ar gyfer aelodau. Clywodd yr aelodau fod dau fenthyciad wedi cael eu sicrhau o £10m ym mis Awst 2022 a £10m ym mis Medi 2022 gan y Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLB) cyn codiadau cyfradd llog pellach. Clywodd aelodau bod gofyn i'r awdurdod gyflwyno

cynllun gwariant cyfalaf manwl 3 blynedd manwl i'r PWLB yn flynyddol gyda chadarnhad o bwrpas y gwariant cyfalaf. Bu'n rhaid i swyddogion gadarnhau nad oedd bwriad prynu 'asedau buddsoddi yn bennaf ar gyfer cynnyrch' yn y ddwy flynedd ariannol bresennol neu'r ddwy nesaf.

Nodwyd bod gwaith yn parhau ar y datblygiad strategaeth tymor canolig ar gyfer cyfalaf. Byddai hyn yn helpu i nodi prosiectau yr ydym yn bwriadu eu datblygu a'u buddsoddi mewn dros gyfnod o 5 i 10 mlynedd, ond nad oedd wedi mynd drwy'r broses gymeradwyo eto.

Diolchodd y Cadeirydd i'r Aelod Arweiniol a'r Pennaeth Cyllid am y crynodeb manwl o'r adroddiad. Pwysleisiodd wrth aelodau pa mor hanfodol oedd y maes cyllid hwn o ran rheolaeth ariannol pob Awdurdod Lleol yn y DU.

Mewn ymateb i gwestiwn y Cadeirydd cytunodd y Pennaeth Cyllid bod Rheoli'r Trysorlys yn elfen bwysig i'r pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio dderbyn adroddiadau yn rheolaidd a chael eu cadw'n abreast o gyllid yr awdurdod. Pwysleisiodd fod rheolau y dilynodd y tîm yn cael eu cyhoeddi'n flynyddol ynghyd â pherfformiad yr awdurdod yn cael eu mesur yn erbyn y rheolau hynny. Pwysleisiwyd i'r aelodau fod swyddogion mewn cysylltiad rheolaidd ag Arlingclose gydag unrhyw gwestiynau neu faterion ar gyfer cefnogaeth ac arweiniad.

Clywodd yr aelodau bod archwiliad mewnol ar Reolaeth y Trysorlys wedi'i gynnal i adolygu'r prosesau sydd ar waith.

Ychwanegodd y Prif Archwilydd Mewnol, wrth symud ymlaen y gobraith oedd y byddai archwiliad mewnol yn cynnal adolygiad ysgafn o'r holl systemau ariannol sydd mewn lle eleni gydag adolygiad llawn o bob ardal y flwyddyn nesaf.

Cyngor benthycia oedd y cyngor yn bennaf, dim ond pan oedd gan y cyngor ormod o arian parod i'w ddal i gyfyngu ar risg. Roedd unrhyw fuddsoddiadau a wnaeth yr awdurdod ar sail tymor byr.

Cadarnhaodd y Pennaeth Cyllid fod y cynnydd mawr yn y proffil aeddfedrwydd dyled yn 2056 oherwydd bod yr HRA yn prynu allan bod yr awdurdod wedi'i gwblhau. Roedd wedi bod yn ofynnol bod unrhyw awdurdodau gyda HRA wedi gorfod aildrefnu'r ddyled, roedd benthyciad wedi'i gymryd allan i dalu'r costau.

Byddai benthyciad yn cael ei gymryd allan er mwyn talu cost y cynllun atal llifogydd. Byddai angen benthycia'n benodol ar gyfer y cynllun hwnnw, clywodd yr aelodau y byddai gofyn am ymgynghori ag Arlingclose pan fyddai angen gwneud arian.

PENDERFYNWYD, bod y Pwyllgor yn nodi Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys ar gyfer 2023/24, y Dangosyddion Prudential 2023/24 i 2024/25 a 2025/26. Mae'r Pwyllgor yn nodi Adroddiad Diweddariad Rheoli'r Trysorlys ac yn cadarnhau ei fod wedi darllen, deall ac ystyried yr Asesiad Effaith Llesiant fel rhan o'i ystyriaeth.

9 RHAGLEN GWAITH PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cyflwynwyd Rhaglen Waith Ymlaen y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w hystyried (a gylchredwyd yn flaenorol).

Dywedodd y Cadeirydd wrth y pwyllgor bod cyfarfod rhwng y Cadeirydd, yr Is-gadeirydd, y Swyddog Monitro a'r Prif Archwilydd Mewnol wedi digwydd. Roedd y cyfarfod wedi ei drefnu i drafod rhaglen waith y pwyllgor.

Braf oedd gweld y dyddiadau a restrwyd wedi eu hystyngiadau tan ddiwedd y flwyddyn. Penderfynwyd adolygu'r adroddiadau sy'n cael eu cyflwyno i'r pwyllgor er mwyn sicrhau bod digon o amser yn cael ei roi i eitemau ar yr agenda. Roedd gan y pwyllgor gyfrifoldeb i dderbyn nifer o adroddiadau megis Datganiad o Gyfrifon, Rheolaeth y Trysorlys ac adroddiadau Archwilio Mewnol.

Dywedodd y Cadeirydd wrth y pwyllgor bod adroddiad Blynyddol Llywodraethu ac Archwilio yn ei farn ef yn adroddiad allweddol, oedd yn dangos sut roedd y pwyllgor yn cyfrif am y rhai oedd yn gyfrifol am lywodraethu. Roedd yr adroddiad blynyddol yn ddull o adrodd yn ôl i'r Cyngor Sir waith y pwyllgor.

Byddai'r adroddiad ar gyfer 2020/21 a 2021/2022 yn cael ei gyflwyno mewn un adroddiad ar gyfer penderfyniad y pwyllgor. Roedd yn ofyniad cyfansoddiadol i'r pwyllgor gwblhau adolygiad blynyddol.

Clywodd yr aelodau fod y Cadeirydd wedi codi canllawiau newydd Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (SSCCaC) a oedd ar gael ar gyfer holl Awdurdodau Lleol y DU gan gyfeirio'n benodol at bwyllgorau Archwilio. Pwysleisiodd bwysigrwyd pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cwblhau adroddiad blynyddol.

Awgrymodd y Cadeirydd wrth y swyddogion fod yr adroddiad blynyddol nesaf wedi ei gyflwyno i'r Cyngor fel oedd wedi ei gyflwyno o'r blaen, ond wrth gwblhau'r adroddiad y flwyddyn nesaf fe wnaeth swyddogion ddilyn canllawiau'r SSCCaC.

Fe wnaeth y Cadeirydd annog aelodau i gysylltu'n uniongyrchol ag unrhyw awgrymiadau neu welliannau i'r rhaglen waith.

Diolchodd yr aelodau i'r Cadeirydd a'r Is-gadeirydd am godi'r rhaglen waith fel maes ystyriaeth.

PENDERFYNWYD hynny, nodir rhaglen waith ymlaen y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

10 GWYBODAETH - PARODRWYDD Y SECTOR CYHOEDDUS AR GYFER CARBON SERO-NET ERBYN 2030

Hysbysodd y Cadeirydd y pwyllgor bod adroddiad Archwilio Cymru ar Baroddrwydd Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030 (a gylchredwyd yn flaenorol) am wybodaeth.

Yn ei farn ef roedd yr adroddiad yn bwysig iawn. Roedd yr adroddiad yn cyfeirio at yr effaith ar Lywodraethu Corfforaethol y Cyngor. Awgrymodd y Cadeirydd y dylid gohirio'r adroddiad i'r cyfarfod pwyllgor nesaf a chael ei gyflwyno fel eitem i'w drafod.

Roedd aelodau'n gytûn i'r eitem gael ei chynnwys fel adroddiad ar yr agenda i'w drafod.

Roedd yr Aelod Lleyg Paul Whitham, yn cyfeirio at baragraff 20 cafodd ei gyfeirio at y rhai sy'n cael eu cyhuddo o lywodraethu a chraffu. Gofynnodd a oedd disgwyl i'r adroddiad gael ei rannu gydag unrhyw bwyllgor Craffu. Cadarnhaodd y Cadeirydd fod pob Cynghorydd wedi'u cyhuddo o Lywodraethu, gyda'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn meddu ar y rôl ddirprwyedig i adolygu Llywodraethu'r awdurdod.

Fe wnaeth cynrychiolydd Archwilio Cymru, Gwilym Bury gyfeirio aelodau at baragraff 10 o'r adroddiad. Nid oedd yr adroddiad yn cynnwys argymhellion penodol ond mwy o feysydd i'w hystyried gan gyrff cyhoeddus. Gellid trafod yr ystyriaethau hyn gan naill ai Pwyllgor Craffu neu Lywodraethu ac Archwilio.

Fe wnaeth Rheolwr Prosiect Newid Hinsawdd ailddatgan y rheswm dros yr adroddiad gwybodaeth oedd canfod ble orau i gyflwyno'r adroddiad a sylwadau'r swyddogion.

I gloi, cytunodd aelodau am adroddiad ar yr agenda ar bapur Archwilio Cymru ynghyd ag ymateb y swyddogion ar yr agenda ar gyfer y pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio nesaf.

PENDERFYNWYD bod y pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi'r adroddiad gwybodaeth. Penderfynodd yr aelodau hefyd gynnwys y papurau a'r ymateb swyddogion ar gyfarfod nesaf y pwyllgor.

Daeth y cyfarfod i ben am 13:20 p.m.

Adroddiad i'r	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad y cyfarfod	08 Mawrth 2023
Aelod / Swyddog Arweiniol:	Y Cynghorydd Barry Mellor (Aelod Arweiniol yr Amgylchedd a Chludiant) / Gary Williams (Cyfarwyddwr Corfforaethol - Llywodraethu a Busnes ac Uwch Berchennog Cyfrifol y Rhaglen Newid Hinsawdd a Newid Ecolegol)
Awdur yr adroddiad	Helen Vaughan-Evans (Rheolwr Rhaglen Newid Hinsawdd)
Teitl	Adroddiad Archwilio Cymru – Parodrwydd y Sector Cyhoeddus i fod yn Ddi-garbon Net erbyn 2030

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

1.1. Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi Adroddiad Archwilio Cymru – Parodrwydd y Sector Cyhoeddus i fod yn Ddi-garbon Net erbyn 2030 (atodiad 1) ac yn rhoi ymatebion Swyddogion i'r pum Cam Gweithredu (atodiad 2).

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1. I sicrhau bod Aelodau Etholedig yn cael y wybodaeth ddiweddaraf yn dilyn archwiliad allanol yn berthnasol i Gyngor Sir Ddinbych ac yn gallu craffu ar arsylwadau a chymau gweithredu.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 Bod Aelodau'n ystyried yr adroddiad, y pum cam gweithredu cysylltiedig, yr angen a ddynodwyd i sefydliadau fod yn feiddgar ac arloesol a'r datganiad na fydd yr Archwilydd Cyffredinol yn beirniadu sefydliadau am gymryd risgiau sydd wedi eu rheoli'n dda i ymdrin â'r her ddigynsail hon.

3.2 Bod Aelodau'n ystyried ymatebion swyddogion i'r pum can gweithredu, gan roi adborth fel bo'n briodol.

3.3 Bod Aelodau'n rhoi cyngor am y ffordd y maent yn dymuno i'r darganfyddiadau hyn gael eu dosbarthu'n ehangach.

4. Manylion yr adroddiad

4.1. Ym mis Tachwedd 2021, cyhoeddodd Archwilio Cymru alwad am dystiolaeth gan 48 corff cyhoeddus yng Nghymru yn cynnwys Cyngor Sir Ddinbych, yn gofyn cwestiynau am eu sefyllfa sylfaenol i gyflawni'r uchelgais gyfunol bod y sector cyhoeddus yn dod yn Ddi-garbon Net erbyn 2030. Ymatebodd mwyafrif y cyrff cyhoeddus, yn cynnwys Cyngor Sir Ddinbych yn y cyfnod rhwng mis Rhagfyr 2021 ac Ionawr 2022.

4.2. Er na cynhaliodd Archwilio Cymru adolygiad manwl o bob corff cyhoeddus at ddibenion yr adroddiad hwn, fe gynhaliodd adolygiad manwl o Gyngor Sir Ddinbych rhwng mis Rhagfyr 2020 a mis Mehefin 2021 ar y pwnc hwn, yn benodol ar ei allu i gyflawni ei uchelgeisiau amgylcheddol. Cyhoeddwyd yr adroddiad terfynol ym mis Hydref 2021 gan ddod i'r casgliad bod y Cyngor yn gwneud cynnydd rhagorol i ymgorffori ei uchelgeisiau amgylcheddol. Myfyriodd y pwyllgor ar yr archwiliad hwnnw ac ymateb rheolwyr i'r argymhellion yn eu cyfarfod ar 26 Ionawr 2022. Gellir gweld papurau'r cyfarfod yn cynnwys cofnodion yma.

4.3. Er nad yw Archwilio Cymru yn gwneud argymhellion penodol yn eu Hadroddiad am Barodrydd y Sector Cyhoeddus i fod yn Ddi-garbon Net erbyn 2030 oherwydd natur lefel uchel eu hadolygiad, mae'r adroddiad yn cynnig pum Cam Gweithredu i sefydliadau eu hystyried fel a ganlyn:

1. Atgyfnerthu eich arweinyddiaeth a dangos eich cydgyfrifoldeb drwy gydweithio effeithiol
2. Egluro eich cyfeiriad strategol a chyflymu eich dull gweithredu
3. Mynd i'r afael â'r cyllid sydd arnoch ei angen
4. Gwybod beth yw eich bylchau mewn sgiliau a chynyddu eich capasiti
5. Gwella ansawdd data a'r dulliau monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau

4.4. Anogodd Archwilio Cymru Gyngor Sir Ddinbych i ystyried y negeseuon yn yr adroddiad hwn, a thrwy eu strwythurau llywodraethu mewnol, nodi'n gyhoeddus sut maent yn bwriadu ymateb i'r camau gweithredu. Yn Atodiad 2, mae'r pum Cam Gweithredu ac ymateb cychwynnol swyddogion yn cynnwys yr hyn sy'n cael ei gynnig fel ymateb.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

5.1 Bydd cyflawni'r uchelgais gyfunol bod y sector cyhoeddus yn dod yn Ddi-garbon Net erbyn 2030 yn cyfrannu'n uniongyrchol at gyflawni rhan o

ddatganiad Argyfwng yr Hinsawdd ac Ecoleg y Cyngor, gan ymrwymo i fod yn Gyngor Di-garbon Net erbyn 2030 a gwella bioamrywiaeth yn Sir Ddinbych. Bydd hefyd yn cyfrannu'n uniongyrchol at gyflawni rhan o'r Strategaeth ar Newid Hinsawdd a Newid Ecolegol 2021-2030 a fabwysiadwyd wedyn, drwy gefnogi lleihau allyriadau carbon a chynyddu dal carbon fel y gall y Cyngor gyflawni ei nodau o fod yn Ddi-garbon Net a gostyngiad o 35% mewn allyriadau yn y gadwyn gyflenwi erbyn 2030.

5.2 Bydd cyflawni Uchelgeisiau Amgylcheddol y Cyngor yn ei gefnogi i gyfrannu at bolisi Llywodraeth Cymru, sef bod y sector cyhoeddus yn niwtral o ran carbon erbyn 2030 ac bod Cymru yn bodloni ei tharged cyfreithiol o leihau allyriadau i Sero Net erbyn 2050.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

6.1. Nid oes unrhyw gostau'n codi'n uniongyrchol o'r adroddiad hwn.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

7.1 Nid oes angen Asesiad o'r Effaith ar Les ar gyfer yr adroddiad hwn.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

8.1 Ar hyn o bryd, mae darganfyddiadau'r adroddiad wedi eu rhannu â'r Prif Archwilydd ac Uwch Berchennog Cyfrifol y Rhaglen Newid Hinsawdd a Newid Ecolegol cyn mynd â'r adroddiad gerbron y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w ystyried ac i gael cyngor am ei ddsbarthu ymhellach.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1 Ddim yn ofynnol.

10. Pa risgiau sydd yna ac oes yna unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1. Nid oes yna unrhyw risgiau ychwanegol yn codi o'r adroddiad hwn.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

11.1 Nid oes angen gwneud penderfyniad.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Parodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru

Gorffennaf 2022

Paratowyd yr adroddiad hwn i'w gyflwyno i'r Senedd o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006, Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol 2015.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Senedd ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Senedd ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2022

Archwilio Cymru yw brand ymbarél Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol. Er bod gan yr Archwilydd Cyffredinol y swyddogaethau archwilio ac adrodd a ddisgrifir uchod, prif swyddogaethau Swyddfa Archwilio Cymru yw darparu staff ac adnoddau eraill ar gyfer arfer swyddogaethau'r Archwilydd Cyffredinol, ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Diwygiwyd arddangos 2 o'r adroddiad hwn ar 9 Awst 2022 i gywiro mân wall.

Cynnwys

Adroddiad manwl

Cefndir	4
Casgliad cyffredinol	6
Galwadau i weithredu	7
1 Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol	7
2 Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad	9
3 Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch	12
4 Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti	15
5 Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau	16

Atodiadau

1 Dulliau a moddau archwilio	19
2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio	21
3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus	23

Adroddiad manwl

Cefndir

- 1 Mae newid hinsawdd yn un o heriau diffiniol y byd ac mae angen i bawb weithredu ar unwaith. Dywed [adroddiad](#) nodedig gan y Cenhedloedd Unedig ym mis Awst 2021 fod gweithgarwch dynol yn newid ein hinsawdd mewn ffyrdd digynsail a bod angen lleihau allyriadau carbon yn sylweddol.
- 2 Mae'r amcanestyniadau hinsawdd diweddaraf ar gyfer Cymru yn dangos mwy o siawns o aeafau mwynach a gwlypach, a hafau poethach a sychach, gyda lefelau'r môr yn codi a chynnydd yn amllder a dwyster digwyddiadau tywydd eithafol. Mae'r goblygiadau'n amlwg.
- 3 Un ffordd hanfodol o liniaru effeithiau newid hinsawdd yw lleihau allyriadau carbon. Ym mis Mawrth 2021, yn dilyn cyngor gan y Pwyllgor ar Newid Hinsawdd¹ ym mis Rhagfyr 2020, pennodd Llywodraeth Cymru [dargedau](#) newydd, sef gostyngiad o 63% mewn allyriadau carbon erbyn 2030, gostyngiad o 89% erbyn 2040, a gostyngiad o 100% erbyn 2050². Hefyd, nododd Llywodraeth Cymru uchelgais gyfunol fwy heriol i'r sector cyhoeddus yng Nghymru³ sef cyflawni carbon sero net erbyn 2030 (uchelgais gyfunol 2030).
- 4 Ym mis Mehefin 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei [Rhaglen Lywodraethu ar gyfer 2021-2026](#), sy'n rhoi mynd i'r afael ag argyfyngau hinsawdd a natur wrth wraidd y llywodraeth newydd. Mae'r Rhaglen Lywodraethu hefyd yn gwneud cyfres o ymrwymadau i ymgorffori ymateb i newid yn yr hinsawdd ym mhopeth a wneir gan Lywodraeth Cymru.

1 Corff annibynnol statudol a sefydlwyd o dan Ddeddf Newid yn yr Hinsawdd 2008 yw'r Pwyllgor ar Newid Hinsawdd. Ei swyddogaeth yw cynghori llywodraethau'r DU ar dargedau allyriadau ac adrodd ar y cynnydd a wnaed o ran lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr a pharatoi ar gyfer effeithiau'r newid yn yr hinsawdd ac addasu iddynt.

2 Nid yw sero net yn golygu dileu allyriadau nwyon tŷ gwydr, ond cydbwysu'r allyriadau nwyon tŷ gwydr â swm y nwyon sy'n cael eu tynnu o'r atmosffer.

3 Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o'r 'sector cyhoeddus' yn yr achos hwn yn cynnwys 65 o gyrff fel y nodir yn Atodiad 2 Sero Net y Sector Cyhoeddus yng Nghymru: Llinell sylfaen ac argymhellion, Llywodraeth Cymru, Mehefin 2022.

- 5 Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi cyhoeddi Statws carbon sero-net erbyn 2030: Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru (trywydd y sector cyhoeddus) i gefnogi sector cyhoeddus Cymru i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Ochr yn ochr â thrywydd y sector cyhoeddus, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y canllaw ar gyfer adrodd ar garbon sero-net a'r daenlen gysylltiedig i ganiatáu i'r sector cyhoeddus nodi ac adrodd ar allyriadau yn gyson.
- 6 Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi ymrwymo i gynnal rhaplen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Ein darn cyntaf o waith yw adolygiad llinell sylfaen sy'n gofyn: **'Sut mae'r sector cyhoeddus yn paratoi i gyflawni uchelgais gyfunol Llywodraeth Cymru o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030?'**. Er mwyn llywio'r adolygiad llinell sylfaen, cwblhaodd 48 o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys
- 7 Rydym yn cyhoeddi dau adroddiad i rannu ein canfyddiadau:
- **yr adroddiad canfyddiadau allweddol hwn:** mae'r adroddiad hwn yn targedu uwch-arweinwyr a'r rhai sydd â swyddogaethau craffu mewn cyrff cyhoeddus, gyda'r nod o'u hysbrydoli i gynyddu cyflymder eu gwaith ar gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Rydym wedi cynnwys cwestiynau ar ddiwedd pob adran o'r adroddiad hwn i sefydliadau fyfyrion yn eu cylch. Er nad yw'r cwestiynau hyn yn gynhwysfawr, maent yn darparu awgrymiadau pwysig i sefydliadau eu hystyried.
 - **adroddiad tystiolaeth – i ddilyn:** adroddiad a fydd yn darparu canfyddiadau a data manylach o'r cais am dystiolaeth a'n gwaith ehangach.

Casgliad cyffredinol

- 8 Mae ansicrwydd amlwg ynghylch a fydd y sector cyhoeddus yn cyflawni ei uchelgais gyfunol ar gyfer 2030. Mae ein gwaith yn nodi rhwystrau sylweddol cyffredin i gynnydd y mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus fynd i'r afael â nhw ar y cyd er mwyn cyflawni'r uchelgais o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030. Ac er bod cyrff cyhoeddus yn dangos ymrwymiad i leihau allyriadau carbon, erbyn hyn, mae'n rhaid iddynt gynyddu eu gweithgareddau'n sylweddol, cynyddu cydweithrediad a rhoi datgarboneiddio wrth wraidd eu gweithrediadau a'u penderfyniadau o ddydd i ddydd. Mae angen i sefydliadau fod yn feiddgar ac yn arloesol a rhannu profiadau o'u llwyddiannau a'u methiannau. Ni fydd yr Archwilydd Cyffredinol yn beirniadu sefydliadau am gymryd risgiau a reolir yn dda i fynd i'r afael â'r her ddigynsail hon.
- 9 Rydym wedi nodi pum galwad i weithredu fel y gall sefydliadau fynd i'r afael â'r rhwystrau cyffredin i ddatgarboneiddio yn y sector cyhoeddus. Y rhain yw:

1

Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol

2

Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad

3

Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch

4

Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti

5

Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau

- 10 Nid ydym yn gwneud argymhellion penodol o ystyried natur lefel uchel ein hadolygiad. Fodd bynnag, rydym yn annog cyrff cyhoeddus i ystyried y negeseuon yn yr adroddiad hwn, a thrwy eu strwythurau llywodraethu mewnol, nodi'n gyhoeddus sut y maent yn bwriadu ymateb i'r galwadau i weithredu.

Galwadau i weithredu

Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol

- 11 Dangosodd Llywodraeth Cymru arweiniad pan ddatganodd argyfwng hinsawdd yn 2019. Mae llawer o'r cyrff cyhoeddus eraill wedi dilyn eu hesiampl, er enghraifft, mae 18 o'r 22 o gynghorau yng Nghymru wedi datgan argyfwng hinsawdd erbyn hyn.
- 12 Dangosodd Llywodraeth Cymru arweinyddiaeth hefyd pan bennodd uchelgais gyfunol 2030 ac ym mis Mai 2021 pan sefydlodd bortffolio Gweinidogol newydd ar gyfer newid yn yr hinsawdd. Daeth newid cysylltiedig i strwythur sefydliadol Llywodraeth Cymru i rym o 1 Ebrill 2022.
- 13 Rydym wedi dod o hyd i weithgarwch sylweddol gan gyrff cyhoeddus sy'n cefnogi'r symudiad tuag at ddatgarboneiddio. Felly, mae'n amlwg bod cyrff cyhoeddus yn cymryd yr agenda hon o ddifrif.
- 14 Er gwaethaf hyn, mae'n rhaid iddynt wneud mwy oherwydd bod cryn ansicrwydd (ac amheuaeth glir gan rai sefydliadau) ynghylch a fydd uchelgais gyfunol 2030 yn cael ei chyflawni. Yn y GIG, gwelsom ansicrwydd y byddai hyd yn oed gostyngiad o 34% mewn allyriadau yn cael ei gyflawni ar draws y sector hwnnw⁴. Dywedodd cyrff wrthym am rwystrau sylweddol i gynnydd o ran datgarboneiddio, megis anawsterau wrth drosi strategaeth yn weithred, ansicrwydd ynghylch cyllid, diffyg sgiliau a chapasiti, a materion yn ymwneud â data datgarboneiddio. Trafodir y materion hyn drwy gydol yr adroddiad hwn.
- 15 Nawr yw'r amser am arweinyddiaeth feiddgar. Mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus leihau allyriadau carbon o'u hystadau, o'u gwasanaethau, ac o'r nwyddau a'r gwasanaethau y maent yn eu caffael. Yn ogystal â hynny, mae'n rhaid iddynt fabwysiadu swyddogaeth arwain ehangach drwy hyrwyddo'r agenda datgarboneiddio ym mhob sector yn y cymunedau y maent yn eu gwasanaethu i weithio tuag at 'broses bontio deg'⁵.
- 16 Bydd angen i gyrff cyhoeddus ddangos arweiniad cyfunol cryfach oherwydd y bydd cydweithredu rhwng sefydliadau yn hanfodol i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Dywedodd rhai ymatebwyr wrthym fod angen newid meddwl ar raddfa eang, gyda dull mwy cydgysylltiedig ar draws y sector cyhoeddus.

4 Mae Cynllun Cyflenwi Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru yn nodi 46 o fentrau yr amcangyfrifir y byddant yn lleihau allyriadau carbon 34% erbyn 2030.

5 Mae 'proses bontio deg' yn golygu gweithredu ar newid yn yr hinsawdd a gwneud yr economi'n fwy gwyrdd mewn ffordd sydd mor deg a chynhwysol â phosibl i bawb dan sylw. Mae Polisi 1 yn Cymru Sero Net Cyllideb Garbon 2 (2021-25) yn nodi barn Llywodraeth Cymru ar broses bontio deg.

- 17 Mae nifer o baneli traws-sefydliadol a byrddau rhaglenni sydd eisoes yn bodoli er mwyn cydweithredu ar faterion sy'n ymwneud â'r hinsawdd gan gynnwys datgarboneiddio. Ac er bod cyrff cyhoeddus wedi mynegi safbwyntiau cadarnhaol ar y cyfan am y ffordd y maent yn cydweithredu, cydnabuwyd hefyd fod angen cynyddu'r ymdrechion hyn. Mae cyfrifoldeb cyfunol ar y sector cyhoeddus i wneud i'r strwythurau presennol weithio. Mae angen i gyrff cyhoeddus ystyried hefyd pa gydweithrediad ychwanegol sydd ei angen mewn sectorau ac ar draws y sector cyhoeddus.
- 18 Mae'n rhaid i uwch-arweinwyr wneud mwy i ddangos eu bod yn llwyr amgyffred brys a maint yr her ac yn nodi hyn yn glir fel prif flaenoriaeth i'w sefydliad os ydynt am gyflawni eu huchelgeisiau. Mae'n rhaid i ddatgarboneiddio (a risgiau ehangach yn yr hinsawdd) fod wrth wraidd penderfyniadau a gweithrediadau busnes o ddydd i ddydd. Mae'n rhaid i'r agenda hon gael ei hintegreiddio i bob gwasanaeth a gweithrediad, fel bod datgarboneiddio yn cael ei gyflawni ochr yn ochr â chanlyniadau eraill.
- 19 Gellir defnyddio'r fframweithiau a ddarperir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (gan gynnwys byrddau gwasanaethau cyhoeddus a phennu amcanion llesiant) i helpu sefydliadau i ddatgarboneiddio. Bydd cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy mewn meysydd allweddol megis caffael, cynllunio'r gweithlu a chyllid hefyd yn helpu i gyflawni'r agenda ddatgarboneiddio.
- 20 Mae angen i'r rhai sy'n gyfrifol am swyddogaethau llywodraethu a chraffu mewn sefydliadau unigol gefnogi'r cyfeiriad teithio gan herio ar yr un pryd a oes digon yn cael ei wneud.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn trin yr argyfwng hinsawdd a'r angen i ddatgarboneiddio fel 'argyfwng' go iawn?
- A allwn ddangos bod datgarboneiddio wrth wraidd penderfyniadau a gweithrediadau busnes o ddydd i ddydd?
- A yw brys a maint yr her yn cael ei chyfleu'n dda gan uwch-arweinwyr ac yn cael ei deall ym mhob rhan o'n sefydliad?
- A oes gennym drefniadau craffu a llywodraethu penodol ac effeithiol ar gyfer rheoli'r daith tuag at sero net?
- A ydym yn deall y prif rwystrau i gynnydd a pha mor dda ydym yn cydweithredu i'w goresgyn nhw?

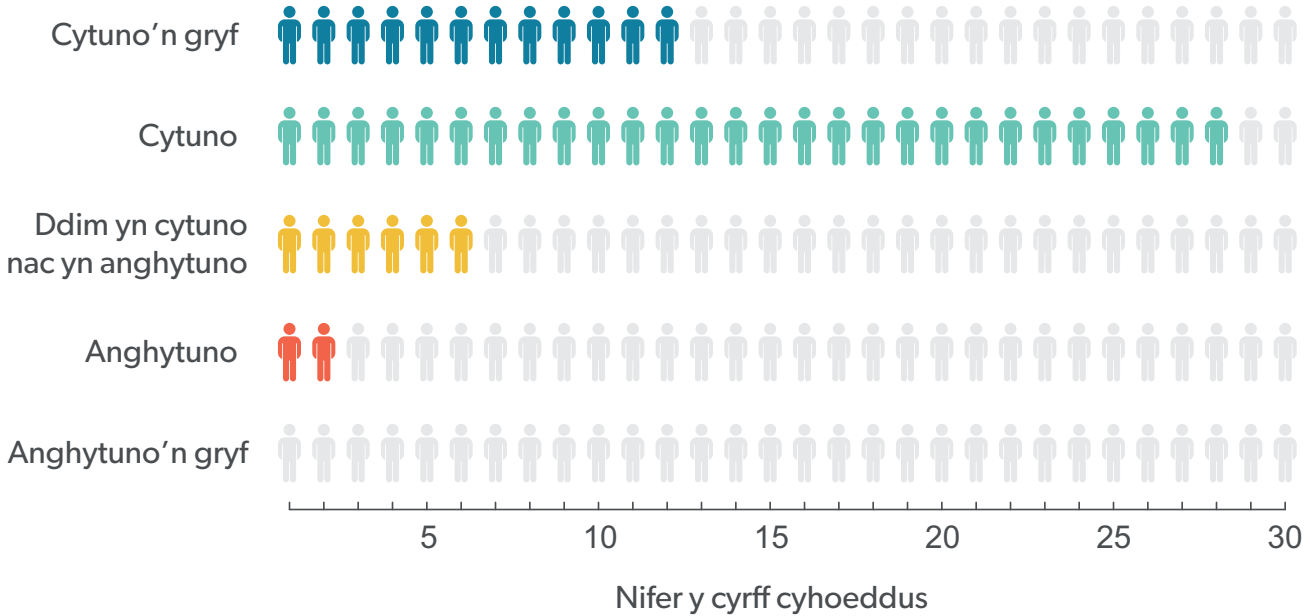

Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad

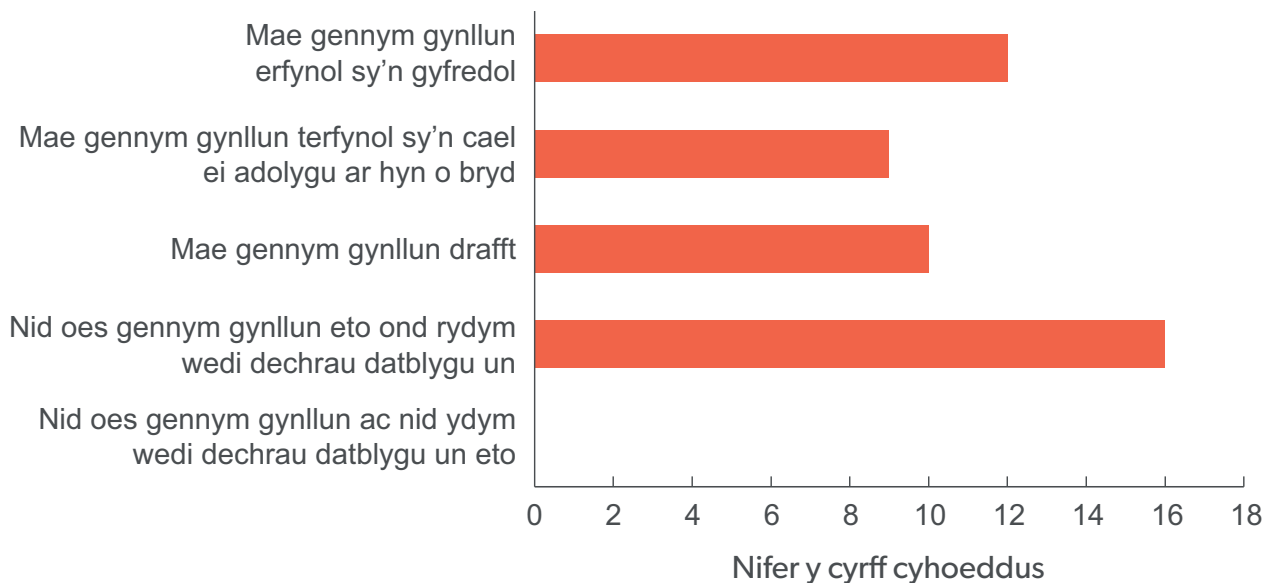
- 21 Er mwyn cyflawni uchelgais gyfunol 2030, mae'n hanfodol bod gan Gymru strategaethau clir, cydgysylltiedig ac integredig ar draws y sector cyhoeddus. Bydd yn rhaid i'r cynlluniau gweithredu sy'n deillio o'r strategaethau hynny gael eu gweithredu'n gyflym hefyd.
- 22 Mewn ymateb i'n cais am dystiolaeth, roedd cyrff cyhoeddus yn gadarnhaol ar y cyfan am y cyfeiriad strategol a nodwyd gan Lywodraeth Cymru a'i fod wedi ei gyfleu'n dda drwy [drywydd y sector cyhoeddus \(Atodiad 3\)](#). Mewn ymateb i'n cwestiwn ynghylch i ba raddau yr oeddent yn defnyddio trywydd y sector cyhoeddus, dywedodd y mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus eu bod yn ei ddefnyddio i raddau amrywiol, a dim ond pump a ddywedodd nad oeddent yn ei ddefnyddio.
- 23 Er gwaethaf safbwyntiau cadarnhaol ar y cyfan am y cyfeiriad strategol cenedlaethol, mae cyrff cyhoeddus yn dymuno cael mwy o gymorth i roi'r strategaeth ar waith. Dywedodd sawl sefydliad wrthym, er bod trywydd y sector cyhoeddus yn darparu templed lefel uchel, fod angen mwy o eglurder, cymorth a chanllawiau arnynt ar sut i ddatgarboneiddio.
- 24 Dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym ei bod wedi cynllunio trywydd y sector cyhoeddus â'r nod o lunio fframwaith lefel uchel i helpu cyrff cyhoeddus i ddatblygu atebion lleol yn seiliedig ar amgylchiadau unigol, yn hytrach nag un dull gweithredu sy'n addas i bawb. Mae Llywodraeth Cymru yn darparu mathau eraill o gymorth canolog ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys cymorth drwy [Wasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru](#), sef cyllid grant ar gyfer gwahanol raglenni, a chyllid [rhaglen Gefnogi Trosglwyddiad ac Adferiad Llywodraeth Leol Cymru](#).
- 25 Mae rhai canllawiau ar gyfer sectorau penodol sydd ar gael i gefnogi cyrff cyhoeddus i roi'r weledigaeth ar waith. Ar gyfer y GIG, mae'r Ymddiriedolaeth Garbon a Phartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru wedi nodi camau gweithredu manylach yng [Nghynllun Cyflenwi Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru](#). O ran llywodraeth leol, mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn datblygu cymorth a chanllawiau mwy pwrpasol i gynghorau.
- 26 Yn gyffredinol, mae ein gwaith wedi dangos bod cyrff cyhoeddus ar gamau gwahanol iawn o ran nodi eu cynlluniau gweithredu ar gyfer datgarboneiddio. Er bod **Arddangosyn 1** yn dangos bod y mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus yn teimlo eu bod wedi pennu cyfeiriad strategol clir, mae **Arddangosyn 2** yn dangos nad oedd gan ychydig dros draean o sefydliadau gynllun datgarboneiddio ar adeg ein cais am dystiolaeth. Roedd pob sefydliad wedi dechrau datblygu eu cynllun o leiaf, ac o dan bolisi Llywodraeth Cymru, mae ganddynt tan fis Ebrill 2023 i ddatblygu un.

Arddangosyn 1: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi pennu cyfeiriad strategol clir i gefnogi'r gwaith o gyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

Arddangosyn 2: statws cynlluniau gweithredu cyrff cyhoeddus

Noder: Mae un corff cyhoeddus na ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

- 27 Mae trywydd y sector cyhoeddus yn nodi cerrig milltir ar gyfer 2021-22 pan mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r sector cyhoeddus 'wasgu'r sbardun'. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod cynnydd da wedi bod a bod y sector cyhoeddus yn cyflymu. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod gwaith sylweddol i'w wneud o hyd a, hyd yma, nad yw'r sector cyhoeddus wedi cyflawni cerrig milltir 'gwasgu'r sbardun' yn llawn.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym wedi nodi dull strategol a chynllun gweithredu clir ar gyfer datgarboneiddio? Os nad ydym, pam lai?
- A ydym wedi rhoi ystyriaeth briodol i argymhellion Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys y rhai sydd yn Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020⁶?
- A ydym yn cynnwys ein staff, ein rhanddeiliaid a'n dinasyddion wrth ddatblygu a chyflawni ein dull strategol?
- A ydym wedi cydweithredu ag eraill i ddatblygu ein dull gweithredu cyffredinol?
- Sut y bydd ein dull o ddatgarboneiddio yn ein helpu i gyflawni o gymharu ag amcanion strategol eraill (gan gynnwys amcanion llesiant) yn ogystal â chyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- A yw ein strategaethau, ein polisiau a'n gweithrediadau corfforaethol eraill yn adlewyrchu'r dull strategol a nodwyd gennym ar gyfer datgarboneiddio?
- A yw ein cynllun gweithredu yn nodi cerrig milltir clir sy'n gyson ag uchelgais gyfunol 2030 ac a yw'n cael ei weithredu'n ddigon cyflym?

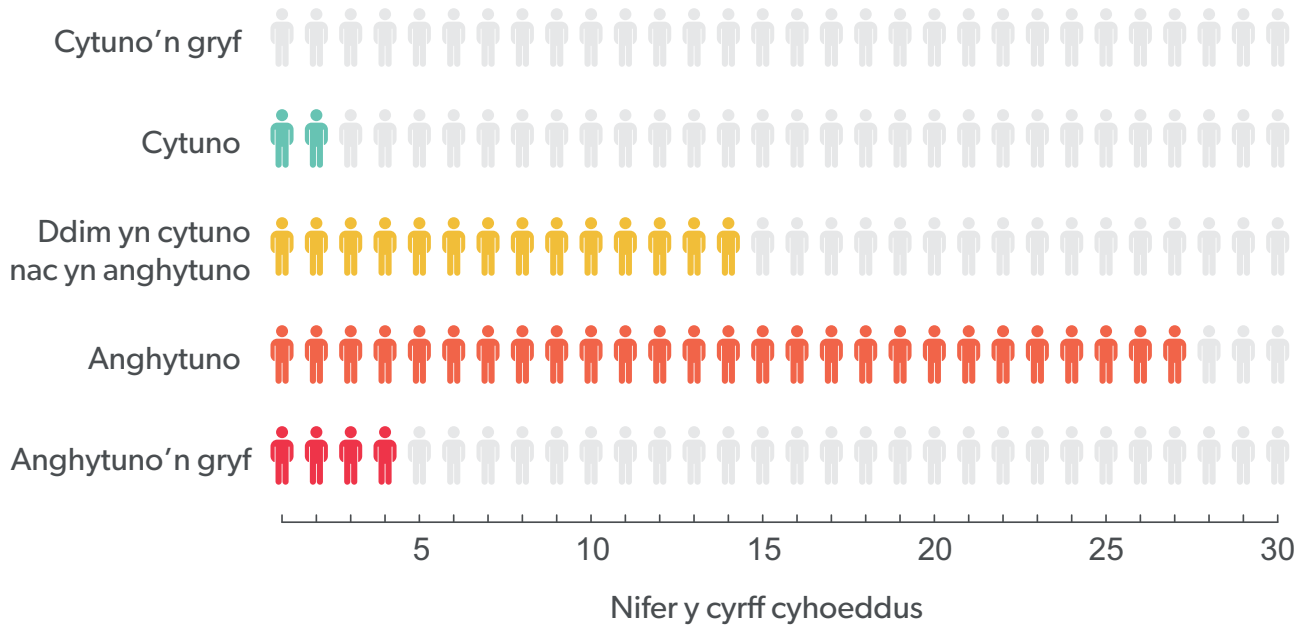
6 Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020, Mai 2020.

Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch

- 28 Mae angen i gyrff cyhoeddus gynllunio eu cyllid yn y fath fodd fel y gallant gyflawni eu strategaethau datgarboneiddio a'u cynlluniau gweithredu. Bydd hyn yn gofyn am gynllunio hirdymor oherwydd y bydd angen buddsoddi mewn datgarboneiddio am flynyddoedd lawer. Bydd hefyd yn gofyn am wariant ar unwaith oherwydd, os yw uchelgais gyfunol 2030 i gael ei chyflawni, mae gweithredu ar frys yn hanfodol.
- 29 Roedd cyrff cyhoeddus yn cydnabod y bydd angen buddsoddiad sylweddol mewn datgarboneiddio, yn enwedig ar gyfer costau seilwaith ymlaen llaw. Ond roeddent yn ansicr ynghylch o ble y byddai'r cyllid ar gyfer y buddsoddiad hwn yn dod. Mae Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid i gyrff cyhoeddus mewn gwahanol ffyrdd, ond mae wedi dweud na all gyllido popeth. Felly, bydd angen i gyrff cyhoeddus feddwl yn ofalus am sut y gallant ddefnyddio eu cyllid presennol mewn gwahanol ffyrdd, archwilio cyfleoedd cyllido ychwanegol posibl ac ystyried sut y gallent rannu costau â sefydliadau partner.
- 30 Yn gyffredinol, dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym fod cyllid yn rhwystyr sylweddol i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Mae hyn oherwydd ansicrwydd o ran y cyllid ychwanegol hirdymor a fydd ar gael iddynt, ac anawsterau wrth fynd i'r afael â chostau datgarboneiddio. Dengys **Arddangosyn 3** nad yw'r mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus wedi asesu goblygiadau ariannol uchelgais gyfunol 2030 yn llawn. Mewn rhai achosion, y rheswm dros hyn yw nad ydynt wedi nodi cyfres glir o gamau gweithredu a gweithgareddau i gyflawni sero net eto.

Arddangosyn 3: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi asesu'n llawn oblygiadau ariannol cyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Noder: Mae un corff cyhoeddus na ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn gwybod faint yr ydym yn ei wario ar hyn o bryd ar weithgareddau i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- A ydym yn gwybod faint y byddai angen inni ei wario i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- Sut yr ydym yn penderfynu faint i'w wario ar ddatgarboneiddio?
- Os nad ydym wedi asesu goblygiadau ariannol uchelgais gyfunol 2030 eto, a ydym yn deall pam nad ydym wedi gallu gwneud hynny?
- Beth yr ydym yn ei wneud i gydweithredu ag eraill, i ddeall y goblygiadau ariannol, ac i rannu costau?
- A yw ein cyllidebau a'n gwariant yn adlewyrchu'r angen i leihau allyriadau carbon ar frys?
- A ydym yn nodi lefel dda o fanylion yn ein datganiadau ariannol mewn cysylltiad â gwariant ar ddatgarboneiddio? (Gweler [ein blog](#) ar y mater hwn).

Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti

- 31 Mewn cyrff cyhoeddus, cyfrifoldeb pawb yw gweithredu tuag at uchelgais gyfunol 2030. Bydd gwireddu'r uchelgais hwnnw yn gofyn i gyrff cyhoeddus fod â staff ar waith sydd â pheth arbenigedd penodol. Canfu ein gwaith frwdfrydedd i gyflawni, ond gwelsom broblemau eang o ran capasiti a bylchau sgiliau hefyd. Nid yw bylchau sgiliau mewn cysylltiad â datgarboneiddio yn unigryw ac maent yn arwydd o her ehangach ar draws y sector cyhoeddus. Er enghraifft, yn ein hadroddiad [Darlun o Wasanaethau Cyhoeddus 2021](#), rydym yn tynnu sylw at y ffaith bod nifer y staff wedi gostwng a bod diffygion mewn sgiliau wedi dod i'r amlwg.
- 32 Dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym fod eu hadnoddau dan bwysau wrth ddarparu eu gwasanaethau craidd, ac nad oes ganddynt sgiliau arbenigol mewn lleihau allyriadau carbon a monitro allyriadau carbon. Hefyd, mae natur gymhleth y maes yn golygu bod cyrff yn cystadlu am wybodaeth ac arbenigedd cyfyngedig.
- 33 Mae angen i gyrff cyhoeddus ddeall y capasiti staff a'r sgiliau sydd ganddynt ar waith drwy gynllunio'r gweithlu'n gadarn. Bydd hyfforddiant yn chwarae rhan hanfodol o ran sicrhau bod staff yn deall eu cyfrifoldebau datgarboneiddio a'u bod yn y sefyllfa orau i ymdrin â'r dasg dan sylw. Mae cyfle hefyd i rannu'r wybodaeth, yr arbenigedd a'r capasiti sy'n bodoli yn y sector cyhoeddus yn ogystal â'r sector preifat a'r trydydd sector.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn gwybod pa sgiliau sydd eu hangen, yn awr ac yn y dyfodol, i sicrhau y gallwn gyflawni o gymharu ag uchelgais gyfunol 2030?
- A oes gennym gynllun ar waith i ymdrin ag unrhyw fylchau mewn sgiliau a chapasiti a nodwyd trwy hyfforddiant, recriwtio neu weithio gyda chymheiriaid a rhanddeiliaid er mwyn rhannu adnoddau ac arbenigedd?

Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau

- 34 Mae angen i gyrff cyhoeddus ddeall o ble y mae eu hallyriadau yn dod fel y gallant wirio a ydynt yn gwneud cynnydd. Canfuom fod materion data yn rhwystr mawr i gael dealltwriaeth gyffredin am y broblem ac i wneud penderfyniadau strategol am yr atebion.
- 35 Mae monitro ac adrodd ar allyriadau carbon yn faes cymhleth sy'n datblygu'n gyflym ledled y byd. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi methodoleg adrodd gyffredin fel y gall gyrff cyhoeddus adrodd ar eu hallyriadau drwy [Canllaw sector cyhoeddus Cymru ar gyfer adrodd ar garbon sero-net](#) a'r daenlen adrodd sero net. Wrth wneud hynny, mae Llywodraeth Cymru yn rhoi cynnig ar ffyrdd newydd o wella data allyriadau. Ymatebodd gyrff cyhoeddus Cymru drwy roi trefniadau newydd ar waith a thrwy gyflwyno ei set gyntaf o ddata blynyddol ym mis Hydref 2021.
- 36 Comisiynodd Llywodraeth Cymru ymgynghorwyr annibynnol i adolygu'r data allyriadau cyntaf a gyflwynwyd gan gyrff cyhoeddus ac ym mis Mehefin 2022, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru yr adroddiad ymgynghori llawn. Mae'r adroddiad⁷ yn rhoi'r amcangyfrif cyntaf o'r ystod llawn o allyriadau gan y sector cyhoeddus wrth ddarparu gwasanaethau i bobl Cymru. Dywed yr adroddiad fod y ffigurau'n cynnwys ansicrwydd sylweddol, yn enwedig mewn cysylltiad ag allyriadau'r gadwyn gyflenwi, ac nad yw'r data wedi eu harchwilio'n drylwyr. Mae'r ffigurau'n awgrymu y bu gostyngiad o 5% yn allyriadau'r sector cyhoeddus ledled Cymru rhwng 2019-20 a 2020-21.
- 37 Mewn ymateb i'n cais am dystiolaeth, cydnabu gyrff cyhoeddus pa mor ddefnyddiol oedd cael methodoleg adrodd gyffredin. Fodd bynnag, cyfeiriodd rhai ymatebion at bryderon ynghylch rhai dulliau cyfrifo, yn enwedig o ran y gadwyn gyflenwi a defnydd tir, a galwyd am ragor o eglurder ar gyfer y diffiniadau er mwyn sicrhau bod diffiniadau'n cael eu dehongli a'u hadrodd yn gyson. Nododd rhai ymatebion hefyd nad oedd y systemau presennol yn gallu casglu'r data gofynnol, a bod yn rhaid eu diweddarau, neu fod yn rhaid rhoi systemau newydd ar waith. Roedd hyn yn cymryd llawer o amser yn aml ac yn defnyddio llawer o adnoddau. Cododd gyrff y GIG bryderon ynghylch dyblygu hefyd gyda'r trefniadau adrodd presennol ar allyriadau carbon.

38 Mae'n bwysig cael y data'n iawn oherwydd bydd yr wybodaeth hon yn tanategu'r broses o wneud penderfyniadau ac o fonitro'r cynnydd am ddegawdau i ddod. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod mai hon yw blwyddyn gyntaf y trefniadau newydd i adrodd am fater cymhleth ac mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ddatblygu'r canllawiau ymhellach er mwyn mynd i'r afael â'r materion a nodir yn yr adroddiad ymgynghori (**paragraff 36**) ac adlewyrchu sylwadau ehangach. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau adrodd diwygiedig ym mis Gorffennaf 2022. Er ein bod yn cydnabod bod pryderon ynghylch data'r gadwyn gyflenwi, mae'r gofyniad i adrodd y data hyn yn atgyfnerthu canfyddiadau astudiaethau blaenorol sy'n dangos pwysigrwydd lleihau allyriadau o'r broses gaffael a'r gadwyn gyflenwi⁸.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn chwarae ein rhan yn y broses o adeiladu system a fydd yn darparu data cyson, cywir o ansawdd uchel ar allyriadau carbon ar draws y sector cyhoeddus er mwyn cefnogi tryloywder a gwaith chraffu?
- A ydym yn gwybod beth mae'r data presennol yn ei ddweud wrthym a pha ddata ychwanegol sydd eu hangen arnom i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau?
- Yn seiliedig ar ein dealltwriaeth o'n data ein hunain, a oes gennym gynlluniau ar waith i gymryd camau priodol?
- Sut y gallwn wella ein dealltwriaeth o allyriadau sy'n deillio o'n cadwyn gyflenwi ni a chadwyn gyflenwi trydydd partïon perthnasol?

8 Llywodraeth Cymru, Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru (Atodiad A), Mai 2021.

Atodiadau

- 1 Dull a moddau archwilio
- 2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio
- 3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus

1 Dull a moddau archwilio

Ym mis Tachwedd 2021, gwnaethom gyhoeddi cais am dystiolaeth i 48 o gyrff cyhoeddus, gan ofyn cwestiynau am eu sefyllfa llinell sylfaen o ran cyflawni uchelgais gyfunol 2030. Ymatebodd y mwyafrif o'r gyrff cyhoeddus yn ystod y cyfnod rhwng mis Rhagfyr 2021 a mis Ionawr 2022. Anfonwyd y cais am dystiolaeth at y gyrff a gwmpaswyd gan [Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) ar y pryd. Roedd hyn yn cynnwys yr holl brif gynghorau, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol, byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau'r GIG, a'r gyrff mwy a noddir gan Lywodraeth Cymru.

Anfonwyd y cais am dystiolaeth at Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru, Iechyd a Gofal Digidol Cymru, ac Addysg a Gwella Iechyd Cymru hefyd er mwyn sicrhau bod gennym ddarlun mwy cyflawn ar draws y GIG. Anfonwyd y cais am dystiolaeth i Bartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru hefyd, sef sefydliad cydfuddiannol annibynnol sy'n eiddo i GIG Cymru ac a gyfarwyddir ganddo, sy'n darparu amrywiaeth o wasanaethau i GIG Cymru ac ar ei ran. Cynhelir Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre ac mae'n gweithredu o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre, a gwmpesir ei hun gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Cawsom ymatebion gan bob corff yr anfonwyd y cais am dystiolaeth atynt, er nad atebwyd pob cwestiwn mewn nifer fach o achosion. Pan nad atebwyd cwestiynau gan bob corff cyhoeddus, cynhwysir hyn mewn nodyn i bob graff perthnasol.

Er mwyn llywio ein gwaith, gwnaethom gynnal trafodaethau â rhanddeiliaid perthnasol gan gynnwys Llywodraeth Cymru, Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, cynrychiolwyr GIG Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Gwnaethom adolygu dogfennau allweddol hefyd, gan gynnwys polisiau a chanllawiau, a gwybodaeth berthnasol arall a ddarparwyd inni gan Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid eraill.

Ni wnaethom gynnal adolygiad manwl ym mhob un o'r cyrff cyhoeddus. Er ein bod wedi dibynnu i raddau helaeth ar yr hyn a adroddwyd ganddynt drwy eu hatebion i'n cais am dystiolaeth ac unrhyw ddogfennau ategol, rydym hefyd wedi ceisio triongli ein canfyddiadau drwy drafodaethau â rhanddeiliaid a thystiolaeth o'n hadolygiad o ddogfennau a data ehangach. Gwnaethom rannu a thrafod ein canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg mewn gweminar gyhoeddus a gynhaliwyd ym mis Mai 2022 hefyd. Roedd 109 o bobl o du allan i Archwilio Cymru yn bresennol yn y gweminar, ac roedd y rhain yn cynrychioli amrywiaeth o sefydliadau yn y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector.

Fel y nodir yn gynharach yn yr adroddiad hwn, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi ymrwmo i raglen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Yr ydym eisoes wedi adrodd ar ymdrechion datgarboneiddio awdurdodau tân ac achub, yr ydym wedi dechrau adolygu cynlluniau gweithredu datgarboneiddio cynghorau ac yr ydym yn paratoi adroddiad ar reoli'r perygl o lifogydd. Yn dilyn ymgynghoriad diweddar ar ein rhaglen waith yn y dyfodol, rydym yn ystyried ein camau nesaf mewn cysylltiad ag archwilio camau gweithredu i ddatgarboneiddio ac addasu i'r newidiadau sydd eisoes yn digwydd i'n hinsawdd.

2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio

Mae'r graffigyn isod yn nodi'r ddeddfwriaeth, y polisiau a'r canllawiau allweddol sy'n ymwneud â datgarboneiddio a newid yn yr hinsawdd sy'n berthnasol i'r sector cyhoeddus yng Nghymru. Rydym yn cyfeirio at ddeddfwriaeth a pholisiau sy'n benodol i'r sector ym mhrif gorff yr adroddiad hwn pryd bynnag y bo hynny'n berthnasol.

Ebrill 2016

Daeth Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i rym a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i gyrrff cyhoeddus a gwmpesid gan y Ddeddf weithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Nod y pum ffordd o weithio a nodir yn y Ddeddf yw helpu cyrrff i gydweithio'n well, osgoi ailadrodd camgymeriadau'r gorffennol a mynd i'r afael â heriau hirdymor.

Mawrth 2019

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y Cynllun Cyflawni Carbon Isel statudol cyntaf, Ffyniant i bawb: Cymru carbon isel (LCDP1).

Tachwedd 2019

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Ffyniant i bawb: Cymru sy'n effro i'r hinsawdd, sef ei chynllun ymaddasu i'r hinsawdd diweddaraf.

Mawrth 2016

Daeth Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 i rym a rhoddwyd dyletswydd ar Weinidogion Cymru i bennu targedau ar gyfer lleihau allyriadau nwy tŷ gwydr ac i osod cyllidebau carbon.

Gorffennaf 2017

Pennodd Llywodraeth Cymru uchelgais o gyflawni sector cyhoeddus carbon niwtral erbyn 2030.

Ebril 2019

Gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan ei bod yn argyfwng ar yr hinsawdd.

Mawrth 2021

Yn dilyn cyngor gan y Pwyllgor ar Newid Hinsawdd ym mis Rhagfyr 2020, pennodd Llywodraeth Cymru dargedau cyfreithiol newydd, sef gostyngiad o 63% mewn allyriadau carbon erbyn 2030, gostyngiad o 89% erbyn 2040, a gostyngiad o 100% erbyn 2050.

Mai 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Canllaw Sector Cyhoeddus Cymru ar gyfer Adrodd ar Garbon Sero-Net a'r daenlen adrodd carbon sero-net. Ceir rhagor o fanylion yn **Atodiad 3**.

Gorffennaf 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Statws carbon sero-net erbyn 2030: Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru. Ceir rhagor o fanylion yn **Atodiad 3**.

Gorffennaf 2022

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru fersiynau wedi'u diweddarau o ganllaw adrodd sero-net sector cyhoeddus Cymru a'r daenlen adrodd carbon sero-garbon net.

Mehafin 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Rhaglen Lywodraethu ar gyfer 2021-2026, sy'n rhoi mynd i'r afael ag argyfyngau hinsawdd a natur wrth wraidd y llywodraeth newydd ac yn gwneud cyfres o ymrwymadau i ymgorffori newid yn yr hinsawdd mewn nifer o ffyrdd.

Hydref 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Cymru Sero Net Cyllideb Garbon 2 (2021-25). Mae hyn yn nodi polisiau penodol ar gyfer y sector cyhoeddus, gan gynnwys targed ar gyfer rhoi cynlluniau datgarboneiddio ar waith erbyn mis Mawrth 2023, targedau sy'n ymwneud ag adeiladau, cerbydau a chaffael, a datblygu cynllun datgarboneiddio iechyd a gofal cymdeithasol newydd.

3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus

Er mwyn cefnogi'r sector cyhoeddus i gyflawni sero net, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei thrywydd sector cyhoeddus ym mis Gorffennaf 2021. Mae'r trywydd yn nodi pedwar maes blaenoriaeth ar gyfer gweithredu: adeiladau, symudedd a thrafnidiaeth, caffael a defnydd tir. Mae hefyd yn nodi cerrig milltir allweddol i'r sector cyhoeddus eu cyflawni, sef:

2021-
2022

Gwasgu'r sbardun: Lle mae'n hanfodol ein bod yn deall y cyd-destun a'r hyn sydd angen ei wneud, a lle mae angen gweithredu'n gynt.

2022-
2026

Cryn bellter ar hyd y daith: Lle mae disgwyliad i garbon isel ddatblygu'n norm a lle mae'r sector cyhoeddus yn bendant ar y ffordd at sector cyhoeddus sero net.

2026-
2030

Cyrraedd Ein Nod: Lle mae dewisiadau di-garbon yn rhan o'r drefn arferol, lle byddant wedi ymwreiddio yn ein diwylliant ac yn cael eu hunan-reoleiddio.

Ym mis Mai 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Canllaw Sector Cyhoeddus Cymru ar gyfer Adrodd ar Garbon Sero-Net. Nod y canllaw yw datblygu set gyffredinol o gyfarwyddiadau i'w defnyddio gan gyrff cyhoeddus i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030, yn benodol:

- **Llinell sylfaen:** Deall maint yr allyriadau sefydliadol a faint sy'n cael ei ddal ar hyn o bryd er mwyn gweld ffin sydd wedi ei nodi mewn modd cyson. A meintioli'r bwlch tebygol o ran allyriadau i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030.
- **Nodi potensial ar gyfer lliniaru:** Asesiad i nodi ffynonellau allyriadau sylweddol gan alluogi sefydliadau a'r sector cyhoeddus i flaenoriaethu camau gweithredu y mae eu hangen i newid i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030.
- **Monitro cynnydd:** Angen i gasglu, coladu a dadansoddi data er mwyn asesu a yw sefydliadau ar y trywydd iawn i gyrraedd eu nodau o ran niwtraliaeth carbon erbyn 2030.

Ochr yn ochr â'r canllaw, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y Daenlen adrodd carbon sero-net i'w defnyddio gan gyrff cyhoeddus i gasglu ac adrodd eu data allyriadau mewn ffordd gyson. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i gyrff cyhoeddus gyflwyno'r data cyntaf erbyn mis Hydref 2021 ar gyfer blwyddyn ariannol 2020–21. Mae angen yr ail gyflwyniad erbyn mis Medi 2022 ar gyfer blwyddyn ariannol 2021–22.

Mae'r canllaw yn nodi y dylai gyrff cyhoeddus adrodd am gamau gweithredu i leihau allyriadau a symud i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030, ond nid yw fformat na naratif yr adroddiad hwnnw wedi eu rhagnodi. Mae'r canllaw yn awgrymu y gallai fod ar ffurf adroddiad blynyddol ar gynnydd o'i gymharu â chynllun gweithredu cyhoeddedig neu ddogfen ar wahân. Mae hefyd yn awgrymu y bydd gwybodaeth reoli a ddefnyddir wrth goladu adroddiad allyriadau yn darparu sail dda ar gyfer yr adroddiad naratif. Yn rhan o'n gwaith, nid ydym wedi adolygu unrhyw adroddiadau naratif a gynhyrchwyd gan gyrff cyhoeddus, er bod **paragraffau 34-38** o'r adroddiad hwn yn rhoi sylwadau ar yr heriau sy'n gysylltiedig â data allyriadau carbon ac adrodd. Yn dilyn sylwadau gan gyrff cyhoeddus ac adolygiad o gyflwyniadau data'r flwyddyn gyntaf, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau adrodd diwygiedig ym mis Gorffennaf 2022.

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd

CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn destun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau
ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Management response

Report title: Public Sector Readiness for Net Zero Carbon by 2030 Report of the Auditor General for Wales

Completion date: July 2022

Tudalen 51	Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
	A1	<p>Strengthen your leadership and demonstrate your collective responsibility through effective collaboration</p> <p><i>Now is the time for bold leadership. Public bodies will need to demonstrate stronger collective leadership because collaboration between organisations will be critical to achieving the 2030 collective ambition.</i></p>	<p>Clear leadership roles and responsibilities internally within DCC as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lead Member covering Climate and Ecological Change Portfolio = Cllr Barry Mellor - Climate Change and Ecological Emergency Strategic Lead = Graham Boase (CEO) - Climate and Ecological Change Programme Senior Responsible Owner = Gary Williams 	<p>Reflect on this recommendation when conducting the scheduled review of the DCC Climate and Ecological Change Strategy during 2023/24, which will review and refresh where appropriate the following:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Scope • Goals (content and end dates) 	31.03.24	<p>Gary Williams <i>(Corporate Director - Governance and Business & Climate and Ecological Change Programme Senior Responsible Owner)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		<p>(Corporate Director Business and Governance)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Programme Manager = Helen Vaughan-Evans (Climate Change Programme Manager) <p>DCC has demonstrated strong leadership since 2019 emergency declaration as recognised by Audit Wales in their audit of DCC achieving their environmental ambitions in 2021. This is evidenced by the introduction of ground breaking policy e.g. change in the Council's constitution and introduction of Net Zero minimum standards for construction and major refurbishment.</p> <p>DCC officers are collaborating Nationally and Regionally and actively engaging in pilots and studies,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Targets and pathways to achievement • Policies/ Processes • Activity/ Projects 		<p>Helen Vaughan-Evans <i>(Climate Change Programme Manager)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		<p>implementing learning locally and sharing with partners. For example, on social care supply chain emissions, land use mapping, climate risk resilience.</p> <p>CEO works collaboratively with the 5 other Local Authority CEO's in North Wales on a number of big strategic topics, one of which is Climate Change and DCC CEO provides the lead CEO role on Climate Change for the region.</p>			
A2	Clarify your strategic direction and increase your pace of Implementation	DCC has the Climate and Ecological Change Strategy and its delivery is set up as a Programme internally with clear targets for each year leading up to 2030 and actions/projects to achieve those targets each year.	Reflect on this recommendation when conducting the scheduled review of the DCC Climate and Ecological Change	31.03.24	Gary Williams <i>(Corporate Director - Governance and Business & Climate and</i>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
	<p><i>To deliver the 2030 collective ambition, it is essential that Wales has clear, joined-up, integrated strategies across the public sector. The action plans resulting from those strategies will also have to be implemented at pace.</i></p>	<p>There are identified Work Stream Leads and activity/projects are listed in Service Business Plans- the performance of the delivery of which monitored quarterly by the Strategic Planning Team.</p>	<p>Strategy during 2023/24, which will review and refresh where appropriate the following:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Scope • Goals (content and end dates) • Targets and pathways to achievement • Policies/ Processes • Activity/ Projects 		<p><i>Ecological Change Programme Senior Responsible Owner</i></p> <p>Helen Vaughan-Evans <i>(Climate Change Programme Manager)</i></p>
A3	<p>Get to grips with the finances you need</p> <p><i>Public bodies need to plan their finances in such a way that they can deliver their decarbonisation</i></p>	<p>Appraisal on financial need is completed annually in detail to feed into the annual budget setting process and high level assumptions checked for rolling 3 years' period to inform revenue pressure entry into</p>	<p>Regular touch bases between the Programme and Section 151 Officer</p>	<p>Ongoing</p> <p>Annually</p>	<p>Steve Gadd <i>(Head of Finance and Property Services)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
	<p><i>strategies and action plans. This will require long-term planning because decarbonisation will need investment for many years. It will also require immediate expenditure because if the 2030 collective ambition is to be met, urgent action is essential.</i></p>	<p>the Medium Term Financial Plan for the Council.</p> <p>Adjustments are made to the annual revenue pressure entered into the Medium Term Financial Plan to fund Net Carbon Zero and Ecologically Positive activity if the appraisal identifies that the current level of annual investment isn't generating the level of carbon saving or carbon sequestration that is required in order for the Council to meet its Net Carbon Zero goal. Thus more will need to be done in future years. For example, this was done in 2021/22 for 2022/23 and 2023/24.</p> <p>Programme has identified finance officer support for both Revenue and Capital spend.</p>	<p>Annual review during the budget process each year.</p> <p>Complete a financial mapping exercise as part of the 2023/24 Strategy Review process working with Finance.</p>	31.03.24	<p>Helen Vaughan-Evans <i>(Climate Change Programme Manager)</i></p> <p>John Richards <i>(Senior Finance & Assurance Officer- Capital)</i></p> <p>Lorna Rees <i>(Senior Finance & Assurance Officer- Revenue)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		<p>Financial appraisal for the length of the Programme (up to 2030), although can be done at high level, will have uncertainty within it especially for the later years in 2030 due to a number of unknowns and dependencies.</p> <p>Note: budgets can only be set and approved annually in Local Government.</p>			
A4	<p>Know your skills gaps and increase your capacity</p> <p><i>Within public bodies it is everyone's responsibility to take action towards the 2030 collective</i></p>	<p>Review of staff resource requirements completed annually as part of budget setting process.</p> <p>As at 1st April 2023, 18.27 FTE are being funded across the Council to</p>	Annual review during the budget process each year.	Annually	Helen Vaughan-Evans <i>(Climate Change Programme Manager)</i>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
	<p><i>ambition. Delivering that ambition will require public bodies to have staff in place with some specialist expertise.</i></p> <p><i>Public bodies need to understand the staff capacity and skills they have in place through robust workforce planning. Training will play a crucial role in ensuring staff understand their decarbonisation responsibilities and are best equipped to deal with the task at hand. There is also an opportunity to share the knowledge, expertise and capacity that exists within the public sector as well as the private and third sectors.</i></p>	<p>contribute to achieving the Climate and Ecological Change Strategy and goals within it.</p> <p>Workforce planning will be undertaken as part of the Strategy Review in 2023/24 for the remaining 6 years based on scope/ambition refresh. This will look at data available of the current staff working on the programme, assess the capacity and capability needs now and likely to need in the future through horizon scanning the agenda to ensure we have the right people, in the right roles at the right time to deliver the 2030 goals. This will feed into the financial appraisal that will be undertaken (see A3).</p> <p>DCC has invested in Carbon Literacy training. All but 1 members of Senior</p>	<p>Complete workforce planning for remaining of the Climate and Ecological Change Programme as part of Strategy Review 2023/24.</p>	<p>31.03.24</p>	<p>Helen Vaughan-Evans <i>(Climate Change Programme Manager)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		Leadership Team have completed this training along with over 150 middle managers and key staff. DCC also has an Introduction to Climate Change e-learn open to all staff. As at January 2024 459 members of staff across the Council have completed this e-learn.			
A5	<p>Improve data quality and monitoring to support your decision making</p> <p><i>Public bodies need to understand where their emissions are coming from so they can check if they are making progress.</i></p>	Data quality and completeness has improved since 2019/20 baseline particularly in Land Use Sequestration and Supply Chain Emissions. We should have higher confidence in trend analysis between 2021/22 and 2022/23 on Council performance.	Continually improve data quality and completeness where necessary	Ongoing	Climate Change Team (Helen Vaughan-Evans, Liz Wilcox- Jones, Keith Bennett, Jane Hodgson)

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
	<p><i>It is important to get the data right because this information will underpin decision making and monitoring of progress for decades to come.</i></p>	<p>The carbon emission methodology we use is provided by Welsh Government and enable consistent reporting across the public sector. Whilst on the whole very positive, there are accuracy ranges depending on source of emissions, for example:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buildings (accuracy of measurement +/-2%) • Fleet (accuracy of measurement +/-5%) • Staff commuting (accuracy of measurement +/-25%) • Street lighting (accuracy of measurement +/-2%) • Business travel (accuracy of measurement +/-5%) <p>In addition to limitations on reporting methodology particularly within Land</p>	<p>Continue to input into Welsh Governments</p>	<p>December 2023</p>	<p>Climate Change Team</p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		<p>Use Sequestration and Supply Chain emissions. Welsh Government is looking at improvement options for these two areas and will be introducing different or supplementary reporting methods in 2024 for 2023/24 reporting. DCC is contributing its learning and experience into those Welsh Government/WLGA options appraisals as part of pilots.</p> <p>For our largest sources of emissions within our Net Carbon Zero goal (buildings and fleet) we have very high confidence in the accuracy of the data and method for reporting is very established. Projects and activities to intervene in these 2 areas to reduce carbon is evidence based and a forecast is calculated for carbon</p>	<p>Social Care Carbon Reporting pilot.</p> <p>Continue to input into WLGA Land Use Sequestration toolkit work.</p>	March 2023	<p><i>(Helen Vaughan-Evans, Liz Wilcox- Jones, Keith Bennett, Jane Hodgson)</i></p>

Ref	Calls to Action	Management response	Further action identified	Completion date	Responsible officer
		benefit for pound spent for projects in these work streams.			

Mae tudalen hwn yn fwiadol wag

Adroddiad i'r	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad y cyfarfod	8 Mawrth 2023
Aelod / Swyddog Arweiniol	Y Cyngorydd Gwyneth Ellis, Aelod Arweiniol Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol
Awdur yr adroddiad	Steve Gadd, Pennaeth Cyllid ac Eiddo
Teitl	Diweddariad ar y cynnydd gyda'r Datganiad Cyfrifon 2021/22

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Darparu diweddariad ar yr archwiliad o ddrafft Datganiad Cyfrifon 2021/22.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol wedi dirprwyo cyfrifoldeb i gymeradwyo'r cyfrifon wedi'u harchwilio, y gobaith oedd y byddai'r rhain wedi cael eu cyflwyno i'r cyfarfod ar 8 Mawrth 2023. Nid oedd hynny'n bosib ac mae'r adroddiad hwn yn egluro'r prif reswm dros hynny.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 Nodi'r sefyllfa fel y cyflwynir yn yr adroddiad hwn a diweddarau Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol yn unol â hynny.

4. Manylion yr adroddiad

4.1 Cefndir

Mae dyletswydd statudol ar y cyngor i baratoi datganiad cyfrifon sy'n cydymffurfio â'r safonau cyfrifo a gymeradwyir. Mae'n rhaid i'r aelodau etholedig gymeradwyo'r cyfrifon a archwiliwyd yn ffurfiol ar ran y Cyngor. Mae'r rôl hon wedi cael ei dirprwyo i'r Pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol. Roedd y cyfrifon drafft wedi'u cwblhau a'u llofnodi gan y

Pennaeth Cyllid ar 27 Mehefin ac ar gael i'w harchwilio yn ôl y gofyn ac yn agored ar gyfer archwiliad cyhoeddus o 15 Gorffennaf tan 11 Awst.

Fel sydd wedi digwydd dros y blynyddoedd diwethaf fe gyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau yn nodi, oherwydd effaith parhaus Covid, y byddai terfynau amser statudol ar gyfer cwblhau cyfrifon Drafft a chyfrifon wedi'u harchwilio yn cael eu hystyngiadau fel y nodwyd yn y tabl isod. Gwnaeth CSDd y penderfyniad cynnar i gyhoeddi rhybudd i nodi na fyddwn yn anelu at y dyddiad cau cynnar statudol ond y byddai'n cyflawni'r dyddiadau cau diwygiedig. Gwnaed y penderfyniad hwn mewn ymgynghoriad gydag Archwilio Cymru gan ddefnyddio'r asesiad o'u gallu i gwblhau'r gwaith archwilio gofynnol.

4.2 Crynodeb o sefyllfa hyd at fis Tachwedd 2022

Rhoddwyd diweddariad yng nghyfarfod mis Tachwedd ynglŷn â mater oedd yn effeithio ar holl awdurdodau lleol Cymru. Mae Cod Ymarfer Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth LASAAC ar gyfer Cyfrifeg Awdurdod Lleol yn y Deyrnas Unedig (y Cod) angen asedau isadeiledd i gael eu mesur yn defnyddio sail mesur cost hanesyddol a'u cario ar gost dibrisiad hanesyddol. Yn benodol, roedd yna bryderon oherwydd anawsterau ymarferol o roi'r cyfansoddiad cyfrifo ar waith ar gyfer cydnabod a pheidio â chydabod cyfansoddiadau wedi'u newid ar gyfer asedau isadeiledd mae'r rhan fwyaf o awdurdodau lleol wedi methu â chydymffurfio â'r gofyniad i asesu gwerth llyfr net y cyfansoddiad wedi'i newid ac wedi trin y cyfanswm ar gyfer y cyfansoddiad sydd wedi'i newid fel sero. Cafodd y mater ei ddatrys ar ddechrau mis Rhagfyr pan wnaeth Llywodraeth Cymru roi cymeradwyaeth i ddiystyru statudol mewn perthynas â'r broblem hon tra bod ateb parhaol yn cael ei ddatblygu o fewn y Cod, a fydd yn gwella'r broses o adrodd ar y sefyllfa ariannol yn y maes hwn. Gobeithio yn dilyn hyn y gallwn gwblhau'r cyfrifon ar gyfer naill ai cyfarfod Ionawr neu Mawrth.

4.3 Rhesymau am oedi parhaus cyn cwblhau'r archwilio

Tra bod y mater uchod wedi effeithio ar holl ALI Cymru, yn anffodus roedd dau fater penodol arall wedi codi yn y cyfamser yn ymwneud â gwerthoedd ased tai cyngor CSDd nad yw wedi'i ddatrys eto. Mae'r gofrestr ased anheddau'r Cyngor yn rhannu stoc dai y Cyngor dros oddeutu 1600 llinell, gyda phob llinell yn cynrychioli rhwng 2 a 50 eiddo. Mae pob llinell yn cynnwys ei gronfa adbrisiwr wrth gefn ei hun.

Mater 1: Ble nad yw gwariant yn berthnasol i linell benodol, arfer y Cyngor yw rhoi ychwanegiadau ac amhariadau nad ydynt yn ymestyn anheddau'r cyngor yn ei

gyfanrwydd ac nid eu rhannu dros linellau unigol. Nid yw'r Cyngor wedi derbyn y wybodaeth sydd ar gael i allu dyrannu'r ychwanegiadau hyn yn gywir i linellau unigol. Mewn blynyddoedd blaenorol mae Archwilio Cymru wedi codi cwestiynau am hyn ond maent wedi derbyn dull y Cyngor.

Mater 2: Mae'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol i amhariadau a cholledion ailbriso a gydnabyddir yn y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) gael eu cildroi drwy ailbriso enillion cyn i unrhyw gynnydd ailbriso gwarged gael ei gydnabod yn y gronfa adbriso wrth gefn. Nid yw'r Cyngor wedi gwneud hyn ac yn hytrach wedi cydnabod enillion ailbriso yn llawn yn y gronfa adbriso wrth gefn.

Er yn derbyn Mater 2 yn llwyr (oedd bellach wedi'i weithredu ar gyfer yr holl categorïau ased perthnasol eraill), mae'r Cyngor wedi ceisio dadlau na fyddai datrys elfennau hanesyddol Mater 1 yn y ffordd mwyaf ymarferol (dosrannu'r costau hyn ar draws yr holl asedau) ddim mwy cywir na'r ffordd yr oeddent wedi eu cyfrif. Er ein bod yn derbyn y byddem yn gweithio gyda'r gwasanaeth yn y dyfodol i sicrhau bod gwybodaeth rheoli mwy manwl ar gael i ganiatau ar gyfer dyrannu'r costau hyn yn gywir. Fodd bynnag, roedd hwn yn rhywbeth na allai Archwilio Cymru ei dderbyn gan nad oedd y Cyngor yn gallu rhoi sicrwydd na fyddai'r gwahaniaeth yn y cyfrifiadau yn arwain at gamddatganiad sylweddol - er yn siomedig rydym yn derbyn ac yn deall safbwynt Archwilio Cymru ar hyn.

Roedd Archwilio Cymru wedi gofyn i'r Cyngor yn wreiddiol i gywiro'r cofrestrau ased yn ôl i 2007/8 drwy ddyrannu'r ychwanegiadau/diffygion ar draws llinellau'r gofrestr ased a drwy ddefnyddio enillion ailbriso i gildroi unrhyw amhariad / golledion ailbriso a gydnabuwyd yn flaenorol yn y CRT. Roedd y Cyngor wedi cytuno i geisio cynnal yr ymarfer hwn ar ddechrau Ionawr - a rhagwelir y byddai'n cymryd tua 3 i 4 wythnos. Fodd bynnag, yn dilyn gwaith cychwynnol yn ymdrechu i adolygu'r cofrestrau ased o 2007/8 i 2010/11 drwy ddosrannu ychwanegiadau / amhariadau ar sail GBV, mae wedi dod yn amlwg bod addasiad cyfnod blaenorol i'r cyfrifon ar y mater hwn yn anymarferol. Er bod angen amser i ymgymryd â'r gwaith yn fater, mae'r prif broblem a brofir oherwydd bod yr amser wedi mynd heibio ers llunio'r cofrestrau ased (yn mynd yn ôl i 2007-08), sy'n golygu nad yw'r papurau gwaith sy'n ofynnol ar gyfer llywio cofnodion o fewn cofrestr ased pob blwyddyn a'r rhesymeg y tu ôl i lawer o'r cofnodion ar gael i ni.

Roedd y rhain a materion eraill mwy technegol wedi eu codi gydag Archwilio Cymru. Yn benodol, roeddem yn dadlau bod y Cod yn cydnabod y bydd yna amgylchiadau ble nad yw addasiad cyfnod blaenorol yn ymarferol. Fodd bynnag, roedd Archwilio Cymru yn parhau

i ddweud na fyddent yn gallu cymeradwyo'r cyfrifon heb dystiolaeth nad oedd y ffigyrau hyn wedi eu camddatgan yn sylweddol. Yn dilyn nifer o drafodaethau cytunwyd ar ddull mewn egwyddor oedd yn arwain at gynnig i ymgymryd â'r gwaith o ddyddiad yr ailbrisiad olaf yn 2016/17. Roedd y gwaith hwn wedi dechrau ar ddechrau Chwefror.

Bellach, mae wedi dod yn glir na ellir cwblhau'r gwaith er mwyn caniatau amser i Archwilio Cymru ymgymryd â'r gwaith archwilio angenrheidiol yn barod ar gyfer cyfarfod Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Mawrth. Yn ogystal, rydym nawr angen dechrau mynd i'r afael â'r ôl-groniad i baratoi ar gyfer y broses cau Datganiad Cyfrifon 2022/23. Mae hyn yn golygu na fydd y gwaith sy'n weddill ar gyfer cyfrifon 2021/22 nawr wedi eu cwblhau nes bydd cyfrifon drafft 2022/23 wedi eu llunio. Bydd Datganiad Cyfrifon 2021/22 yn parhau'n agored tan yr haf ac mae'n debyg na fyddwn mewn sefyllfa i gyflwyno set terfynol o gyfrifon wedi eu harchwilio ar gyfer y flwyddyn honno tan fis Medi 2023.

Mae hefyd wedi cael ei wneud yn glir gan Archwilio Cymru y byddant yn anelu i gwblhau'r gwaith ar gyfrifon 22/23 erbyn Tachwedd/Rhagfyr 2023. Felly, byddwn yn anelu i ddod â Chyfrifon Drafft i gyfarfod mis Medi fel y gallwn gynnal sicrwydd ansawdd ychwanegol cyn cymeradwyo'r cyfrifon ar gyfer eu harchwilio.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon yn sail i stiwardiaeth a llywodraethu ariannol y Cyngor ac felly mae'n cefnogi holl wasanaethau a blaenoriaethau'r cyngor.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Does dim costau uniongyrchol ychwanegol yn codi o ganlyniad i'r adroddiad hwn. Fodd bynnag mae gan y gwasanaeth y staff sydd ei angen ar gyfer cymeradwyo cyfrifon Medi, felly byddai rhagor o oedi yn y dyfodol yn golygu costau ychwanegol er mwyn lleihau'r effaith ar waith arall wedi'i amlygu yn Adran 4.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Barn broffesiynol y Swyddog Adran 151 yw nad oes angen Asesiad o'r Effaith ar Les ar gyfer yr adroddiad hwn.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

Mae gweithdrefnau a phrosesau y Cyngor sy'n sail i lunio'r cyfrifon yn cael eu hadolygu'n rheolaidd gan Archwilio Cymru. Caiff barn broffesiynol ei cheisio oddi wrth nifer o ddisgyblaethau eraill y tu hwnt i gyllid, fel yr adain gyfreithiol, prisio eiddo, adnoddau dynol a phensiynau.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn elfen allweddol o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Mae'n bwysig bod aelodau etholedig yn cael eu sicrhau bod y cyfrifon wedi cael eu cynhyrchu yn unol â'r safonau perthnasol a bod y broses sy'n sail i gynhyrchu'r cyfrifon yn gadarn. Er ei bod yn siomedig bod yr amserlen wedi llithro eto eleni, rydym yn parhau i weithio'n agos gyda'n cydweithwyr yn Archwilio Cymru i sicrhau canlyniad boddhaol.

10. Pa risgiau sydd yna ac oes yna unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

Heb ymgymryd â'r gwaith ychwanegol ar y gofrestr ased, mae'n debyg y byddai'r Datganiad Cyfrifon yn destun cymhwyster archwilio drwy gyfyngiad oni bai y gellir datrys y materion yn foddhaol.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

O dan Adran 151 Deddf Llywodraeth Leol 1972, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol wneud trefniadau i weinyddu eu materion ariannol yn briodol. Mae Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Penodedig archwilio ac ardystio cyfrifon y cyngor, a rhaid iddo fod yn fodlon bod y cyfrifon wedi cael eu cwblhau yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2018.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Cyfarfod	Eitem (disgrifiad / teitl)		Pwrpas yr adroddiad	Angen penderfyniad (oes/nac oes)	Awdur – swyddog cyswilt
26 Ebrill 2023					
	1	Materion a Gyfeiriwyd gan y Pwyllgorau Craffu (os oes rhai)	Derbyn materion a godwyd gan y Pwyllgorau Craffu		Rhian Evans – Cydlynnydd Craffu
	2	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol a Dderbyniwyd yn ddiweddar (os oes rhai)	Ystyried unrhyw adroddiad sydd wedi'i dderbyn		Nicola Kneale – Pennaeth Gwasanaeth Dros Dro, Gwella Busnes a Moderneiddio – Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol
	3	Diweddariad Archwilio Mewnol	Darparu'r wybodaeth ddiweddaraf i'r pwyllgor ar gynnydd Archwilio Mewnol		Archwilydd Mewnol
	4	Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol			Gwasanaethau Democraidd
		Adroddiadau			
	5	Adroddiad Blynyddol Drafft y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio (Bydd yr adroddiad hwn am y 2 flynedd diwethaf)	Cyflwyno adroddiad blynyddol Llywodraethu ac Archwilio i'r Cyngor Llawn		Gary Williams – Swyddog Monitro
	6	Prosiectau Cyfalaf – Adroddiad Arian At Raid			Pennaeth Cyllid – Steve Gadd
14 Mehefin 2023					

Cyfarfod	Eitem (disgrifiad / teitl)		Pwrpas yr adroddiad	Angen penderfyniad (oes/nac oes)	Awdur – swyddog cyswllt
	1	Materion a Gyfeiriwyd gan y Pwyllgorau Craffu (os oes rhai)	Derbyn materion a godwyd gan y Pwyllgorau Craffu		Rhian Evans – Cydlynnydd Craffu
	2	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol a Dderbyniwyd yn ddiweddar (os oes rhai)	Ystyried unrhyw adroddiad sydd wedi'i dderbyn		Nicola Kneale – Pennaeth Gwasanaeth Dros Dro, Gwella Busnes a Moderneiddio – Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol
	3	Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol			Gwasanaethau Democraidd
		Adroddiadau			
	4	Adroddiad Rhannu Pryderon Blynnyddol			Gary Williams – Swyddog Monitro
	5	Hunanasesiad Perfformiad y Cyngor			Emma Horan/ Nicola Kneale
26 Gorffennaf 2023					
	1	Materion a Gyfeiriwyd gan y Pwyllgorau Craffu (os oes rhai)	Derbyn materion a godwyd gan y Pwyllgorau Craffu		Rhian Evans – Cydlynnydd Craffu
	2	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol a Dderbyniwyd yn ddiweddar (os oes rhai)	Ystyried unrhyw adroddiad sydd wedi'i dderbyn		Nicola Kneale – Pennaeth Gwasanaeth Dros Dro, Gwella Busnes a Moderneiddio – Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol

Cyfarfod	Eitem (disgrifiad / teitl)		Pwrpas yr adroddiad	Angen penderfyniad (oes/nac oes)	Awdur – swyddog cyswilt
	3	Diweddariad Archwilio Mewnol	Darparu'r wybodaeth ddiweddaraf i'r pwyllgor ar gynnydd Archwilio Mewnol		Archwilydd Mewnol
	4	Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol			Gwasanaethau Democraataidd
		Adroddiadau			
	5	Diweddariad ac Adolygu Rheoli'r Trysorlys			Pennaeth Cyllid – Steve Gadd
20 Medi 2023					
	1	Materion a Gyfeiriwyd gan y Pwyllgorau Craffu (os oes rhai)	Derbyn materion a godwyd gan y Pwyllgorau Craffu		Rhian Evans – Cydlynnydd Craffu
	2	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol a Dderbyniwyd yn ddiweddar (os oes rhai)	Ystyried unrhyw adroddiad sydd wedi'i dderbyn		Nicola Kneale – Pennaeth Gwasanaeth Dros Dro, Gwella Busnes a Moderneiddio – Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol
	3	Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol			Gwasanaethau Democraataidd
		Adroddiadau			
	5	Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol	Ystyried rheolaeth iechyd a diogelwch CSDd yn ystod 2021-2022.		Rheolwr Iechyd a Diogelwch Corfforaethol – Gerry Lapington

Cyfarfod	Eitem (disgrifiad / teitl)		Pwrpas yr adroddiad	Angen penderfyniad (oes/nac oes)	Awdur – swyddog cyswilt
	6	Adroddiad Diogelwch Tân	Derbyn adroddiad blynyddol ar y rhaglen Diogelwch Tân a'i pherfformiad.		Rheolwr Diogelwch Tân – Dawn Jones
	7	Cymeradwyo Datganiad Cyfrifon 2021/22	Derbyn y cyfrifon archwiliedig	Oes	Pennaeth Cyllid – Steve Gadd
	8	Adroddiad Archwilio Cyfrifon 2020-21			Pennaeth Cyllid – Steve Gadd
22 Tachwedd 2023					
	1	Materion a Gyfeiriwyd gan y Pwyllgorau Craffu (os oes rhai)	Derbyn materion a godwyd gan y Pwyllgorau Craffu		Rhian Evans – Cydlynnydd Craffu
	2	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol a Dderbyniwyd yn ddiweddar (os oes rhai)	Ystyried unrhyw adroddiad sydd wedi'i dderbyn		Nicola Kneale – Pennaeth Gwasanaeth Dros Dro, Gwella Busnes a Moderneiddio – Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol
	3	Diweddariad Archwilio Mewnol	Darparu'r wybodaeth ddiweddaraf i'r pwyllgor ar gynnydd Archwilio Mewnol		Archwilydd Mewnol
	4	Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol			Gwasanaethau Democraataidd

Cyfarfod	Eitem (disgrifiad / teitl)		Pwrpas yr adroddiad	Angen penderfyniad (oes/nac oes)	Awdur – swyddog cyswilt
		Adroddiadau			
	5	Y diweddaraf am broses y gyllideb			Pennaeth Cyllid – Steve Gadd
	6	Cofrestr Risgiau Corfforaethol: Adolygiad Medi 2023	Adolygu'r risgiau sy'n wynebu'r Cyngor a'n datganiad archwaeth risg		Iolo McGregor/Heidi Barton-Price

EITEMAU'R DYFODOL			
	1	Comisiynu Lleoliadau Cartref Gofal Pobl Hŷn (y diweddaraf)	Nicola Stubbins – i gyflwyno adroddiad i'r pwyllgor pan fydd y wybodaeth ar gael

Sylwer: Nid yw union ddyddiad cyhoeddi adroddiadau achlysurol gan e.e. Swyddfa Archwilio Cymru neu Adroddiadau Blynyddol yr Ombwdsmon yn hysbys ar hyn o bryd. Bydd dyddiad yn cael ei neilltuo ar eu cyfer cyn gynted ag y bo'n ymarferol.

Dyddiad Diweddarau: 27/1/2023 SJ

Mae tudalen hwn yn fwiadol wag